Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

TRE HVERDAGSHISTORIER

fortalt af

ældre koldingborgere

VED FROVIN JØRGENSEN

KOLDING 1979

TRE HVERDAGSHISTORIER

fortalt af
ældre koldingborgere

SÆRTRYK AF
BYRÅDSBOGEN 1977-78

TRE HVERDAGSHISTORIER

fortalt af

ældre koldingborgere

VED FROVIN JØRGENSEN

Viggo Jørgensen, Norgesvej, fortæller:

Erindringer.

Jeg er født i Sdr. Stenderup den 21. september 1895. Min fader var sadelmager og var flyttet til sognet i 1882. Han og moder var fynboer og havde lært hinanden at kende i Sønderjylland, hvor min moder tjente som tjenestepige. Min fader havde været dragon ved hæren, men pådrog sig en brokskade ved et styrt med hesten og blev kasseret. Han havde været beskæftiget ved landbruget, men var klar over, at det var for hårdt et arbejde at fortsætte med med en brokskade. Det var jo hårdt legemligt arbejde den gang. Han drog så til Sønderjylland, som den gang var tysk, og kom i lære ved en gammel sadelmager, som han traf dernede. Læretiden var ikke så lang. Det kom sig ikke så nøje den gang, og en dag tog han sin ransel på nakken og drog af sted. Undervejs tog han ind på gårdene, og der var altid noget seletøj, som skulle repareres, og på den måde lærte han min moder at kende.

Efter et par års forløb giftede de sig og bosatte sig i Vonsbæk ved Haderslev, hvor to af mine søstre blev født. Men min fader kunne ikke rigtig med tyskerne og var tit i spektakel med dem, men det var hans hund, der fik bægeret til at flyde over. Min faders hus lå ved kommunevejen, og haven gik langs vejen, ud i en spids. Hunden hed Sik og havde sit hundehus for enden af huset. Hver dag kom en tysk gendarm ridende forbi, og så snart hunden så ham, begyndte den at halse og gø efter ham og fulgte ham langs hele vejen, men den blev inde i haven. Det havde min fader lært den. Gendarmen var rasende over hundens gøen og råbte Der verdammte hund, men han turde ikke skyde den, da den blev i haven. En dag fik min fader imidlertid besked på, at han var uønsket og måtte være over grænsen til Danmark i løbet af 24 timer. Huset, de boede i, var lejet, så det var med at få pakket de få ejendele og komme af sted.

Mine forældre kom til Kolding og fik en lejlighed i en baggård i Låsbygade, hvor min fader også fik arbejde hos en sadelmager. En dag kom en gårdmand fra Sdr. Stenderup ind på værkstedet og skulle hente noget seletøj. Hos ham hørte min fader, at de manglede en sadelmager i Sdr. Stenderup, og han besluttede at tage derud og drive sit håndværk.

Sdr. Stenderup hører til de otte sogne, og der var mange store gårde, så der var nok at lave for en sadelmager. Mine forældre flyttede ind i et gammelt hus, der hørte til gården Thygesminde, og værkstedet havde han nede i byen i en lille stue, han lejede. Det var sådan den gang, at vognene, der kørte mælk til mejeriet, havde seletøjet med fra de forskellige gårde, og så skulle fader jo have værksted i nærheden. Omkring 1890 blev der bygget et hus, hvor der skulle være pogeskole og ansættes en lærerinde. På loftet her fik far og moder en lejlighed og værksted mod, at min moder skulle gøre skolestuen ren og have lærerinden på kost. Huset er der endnu. Sdr. Stenderup brugsforening blev flyttet derned, efter at der var bygget en ny lille skole, hvor der nu er lærerboliger.

Brugsen blev flyttet fra Gammel hjem, hvor en fru Uldal var uddeler.

Jeg blev født, medens vi boede i skolen. Det var i 1895. Da skolen så blev nedlagt, flyttede mine forældre over vejen og lejede et hus, som også ligger der endnu. Det er lige efter De gamles hjem. Lige over for huset på den anden side af vejen lå der en stor branddam, hvor der nu er bygget et hus. Jeg var meget interesseret i denne dam, men jeg var forbudt at gå derover, selv om de store børn løb på skøjter der om vinteren. Da jeg var ca. 6 år, lavede jeg en dag et par små brædder til, som jeg bandt på mine træsko, og så sneg jeg mig over til dammen for at prøve, om jeg kunne skøjte på dem. Der havde været tøvejr i flere dage, og isen var blevet skør, men jeg prøvede inde ved kanten. Pludselig blev begge ben borte under mig, og jeg skred ned i det kolde vand. Heldigvis kom i det samme en kone forbi på vejen og hørte, at jeg skreg. Hun alarmerede min fader, som sad i værkstedet inden for vinduet. Han kom og fik mig op, inden jeg var kommet ind under isen, bar mig hjem og fik mig i seng, og siden den dag kunne jeg holde mig fra dammen.

I 1902, samme år som jeg kom i skole, vandt min fader 2500 kroner på en kvart seddel i Klasselotteriet. Det var jo en masse penge den gang, og han købte så en byggegrund i byen og byggede et hus. Det kostede 4000 kroner og grunden 500 kroner. Det var anderledes priser den gang. Men jeg kom som sagt i skole i 1902. Det var en ny skole med 2 klasser, 1ste og 2den, og to ugifte lærerinder, som boede oven på klasserne. Jeg gik i 1ste klasse 1 år og i 2den klasse 2 år. I 3die klasse havde vi en lærer. Han kom senere til Kolding drengeskole. Han var en hård lærer til at slå. For en lille forseelse fik vi en knaldende lussing, men når det var en større affære, blev vi taget med ind på hans værelse. Han var ugift og boede oven på skolen, og dér skulle vi så stå midt på gulvet og bukke os med hænderne om anklerne, og så havde han nogle hasselkæppe, som han skar ude i hegnene, de var godt tørre, og så fik vi på den stramme buksebag en 10 til 15 slag, så det sved godt i enden, når vi luskede ned ad trappen. Den gamle degn, vi havde i 4de klasse, havde også

posthus at passe. Hver morgen klokken 8½ kom den kørende post fra Kolding med posten, og så forsvandt degnen ind på postkontoret. Vi var så sat til et og andet, men der blev jo altid halløj, når der var gået en tid. Så kom han farende ind i skolestuen, for de kunne jo høre os inde på postkontoret, og så skal jeg love for, at de, der var først for hånden, fik en ordentlig gang tærsk. Han havde en tamp med et par knuder på, og så var det med at dukke sig, for den ramte alle steder. Nå, han var nu en god degn, for når bare man kunne læse rigtig, regne og skrive godt, så var han ikke så nøjeregnende med, om vi ikke vidste, hvor en flod var, når vi havde geografi, for vi var jo alle småfolksbørn, og som han sagde: I får ikke brug for så meget udenlandsk! Og det kunne for så vidt være rigtig nok, for de fleste af os blev jo ved landbruget eller et håndværk.

Da jeg var godt 12 år, syntes min fader, jeg havde godt af at komme ud at tjene en sommer. Vi kunne blive dispenseret fra skolen fra maj til november, med en ugentlig skoledag, onsdag. Vi var en 10-12 stykker, som kom ud at tjene, og jeg kom på en lille gård nede i Gl. Ålbo. Det var en ungkarl og hans søster, der havde den. Jeg måtte op hver morgen klokken halv fem, og så skulle jeg malke 4 køer, da jeg først fik det lært. Bag efter skulle jeg gøre stalden ren, og når vi så havde fået davre, mælkegrød, skulle køerne ud på marken og tøjres, senere skulle de flyttes og vandes i løbet af dagen, men der var også andre ting, der skulle laves, hakkes roer, gøre haven ren, i høsten skulle der bindes korn op og skokkes, og sådan var dagen besat med masser af gøremål. Manden var en hidsig krabat, og der vankede tit en øretæve, men hvis søsteren var ved siden af, slap jeg, for hun var en god pige og kunne holde broderens hidsighed i ave.

Tirsdag aften, når jeg var færdig med arbejdet, fik jeg lov til at løbe hjem, for om onsdagen skulle jeg i skole. Det var vel nok dejligt at komme hjem til mor, der vankede altid en godbid af et eller andet. I skolen sad vi mest og sov, og undervisning blev der ikke meget af, for degnen så igennem fingre med, at vi nu og da tog os en lur. Han vidste, at de andre dage var vi tidligt oppe, og sagde ingenting.

Jeg fik 30 kroner for de 6 måneder. Det var lønnen dengang. Om vinteren ramte en stor sorg vort hjem. En søster, der skulle konfirmeres, døde af tuberkulose. Denne sygdom hærgede den gang, og flere unge døde af den. I 1909 døde en broder af samme sygdom. Han var da 19 år, og i 1913 døde en søster, 30 år. Hun var gift og boede i Kolding, og i 1915 døde den sidste og ældste af mine søstre, som var gift med en landpost. Hun blev 35 år. Mine forældre var meget ulykkelige. Vi var nu kun 3 brødre tilbage af en flok på 7 børn,

men ingen af os har fejlet noget af denne sygdom. Mine brødre døde begge to, da de var 77 og 81 år, så jeg er nu den eneste, men jeg var også den yngste.

Året efter, at jeg havde været ude at tjene, kom jeg op på gården Katrineberg, som grosserer N. P. Stenderup fra Kolding havde købt. Det var en stor gård med 7 spand heste og 60 malkekøer. Der var en bestyrer på gården, og han havde alle folkene på kost. Jeg var sådan en slags stik i rend dreng og hjalp med alt, hvad der faldt for. Den gang høstede man meget med le. Det gjorde vi blandt andet i den eng, der hørte til gården. Det var et flot syn at se 10-12 mand gå på rad og meje græsset, men det hændte jo også, at de blev tørstige. Den gang bryggede man gammeløl. Det var stærkt, og så var brændevinen billig, 24 øre for 3/4 liter. Vi havde nogle store lerdunke, skæggemand kaldtes de; de kunne rumme 5-6 liter øl. Deri kom en flaske brændevin og et pund puddersukker. Blandingen blev rystet godt rundt og sat ned i et vandhul, så den blev kold. Den var der ingen, der sagde nej tak til. Det hændte, at jeg måtte op i brugsen efter en ny flaske brændevin og hjem på gården efter mere øl. Det var sjovt, for der vankede altid en femøre eller to til brystsukker.

Da høsten var forbi, holdt grossereren et ordentligt høstgilde i forsamlingshuset Dannevirke, som han lejede. Det begyndte med suppe og steg klokken 2 om eftermiddagen, senere fik vi alle slags kager, klokken 7 fik vi smørrebrød med øl og drammer og en hel mælkejunge fyldt med gammeløl. Bagefter dansede vi til Lomholts orkester fra Kolding til klokken 5 om morgenen. Et så flot høstgilde var en begivenhed, som folk talte om, og grossereren var meget populær.

Ja, der var mange ting, man kunne skrive om, men lad mig nøjes med nogle eksempler. Året før, grossereren overtog gården, havde daværende ejer fået den første selvbinder i sognet. Tidligere høstede man med en maskine, man kaldte en aflægger. Der var 4 vinger, som gik rundt og smed en stak korn ud, så det passede til et neg, som bag efter måtte bindes, men selvbinderen kunne både høste og binde kornet. Jeg kan huske, da selvbinderen skulle gøres klar til at høste. En stor flok af gamle mænd, koner og børn samledes om fænomenet, for der blev sagt, at den både kunne høste, binde og skokke kornet, sætte det sammen, men det sidste kunne den nu ikke, men folk var bange for, at nu blev der ikke mere at tjene i høsten, som var den bedste tid på året for arbejdsfolk.

Min fader var glad, da selvbinderen kom i gang, for den brugte sejl og sejldug til at trække kornet op til bindeapparatet, og de gik ofte i stykker, navnlig hvis de blev våde, og så skulle de repareres, så for fader var høsten en

travl tid med arbejde på værkstedet fra klokken 4 om morgenen til 22 om aftenen.

Jeg tænker tit på, hvor lidt folk fik for deres arbejde dengang. En malkekone fik en øre for at malke en ko, og hver malkekone havde ca. 20 køer at malke. Det tog 2 timer, og de blev malket morgen og aften, så hun kunne altså tjene 40 øre om dagen, men det var nødvendigt, for manden, der gik ud som daglejer, tjente om vinteren 1 krone om dagen og om sommeren 1,50 kroner, og så var arbejdstiden 9 timer om vinteren og 10 til 11 timer om sommeren.

Det var en fattig tilværelse for fattigfolk. Mændene gik tidligt om morgenen med kæppen i hånden og en mælkespand, som de fik fyldt med skummetmælk på gården, hvor de arbejdede, og hvor de fik kosten. Om aftenen tog de deres mellemmader i et tørklæde, og som regel fik de nogle stykker brød fra de faste karles ration, og så traskede de hjem, hvor børnene fik deres andel af brødet og mælken.

Jo, det var små kår, folk levede under. Brændslet til at fyre med samlede konen og børnene i statsskoven. Det var nedfaldne grene, som kaldtes »trøjs«. Efter flere dages storm var der gerne meget at samle, og der var mange grene på et lårs tykkelse imellem. Folk gav intet for at samle det, og når de så havde et par læs samlet sammen, lånte manden et par køretøjer på gården, hvor han arbejdede, det var oftest om søndagen, og karlene ville gerne køre, for der vankede altid varme æbleskiver og kaffepunche, når de var færdige. Brændevinen var den gang ikke så stærk som nu, kun 7 eller 8 grader, så der kunne konsumeres meget, inden folk blev fulde. Hvad klæder angik, fik manden som regel noget aflagt tøj hos proprietæren, og hvis noget ikke passede, blev det syet om til børnene. Konerne købte tøj i metermål, og så syede de selv deres forklæder og kjoler, hvis de da ikke var så heldige at få noget »til givens«.

Hvad føden angik, havde folk gerne en gris og nogle høns, som blev fodret med korn, som konen og børnene havde samlet på marken, når kornet var kørt i hus. Det kaldtes at samle aks. Det var altid byg- og hvedevipper. Man samlede stråene i den ene hånd, og så havde man en pose, hvor man klippede aksene ned i, når hånden var fuld. På den måde kunne der samles en 3-4 tønder korn. Det, grisen skulle have, tærskede manden med plejl, rensede det og fik det malet til grutning. Hønsene pillede selv kernerne af vipperne.

Forbruget af kartofler blev dækket ved, at de fik hver 7. række for at tage bondens kartofler op. De kom hjem og blev kulet ned i jorden, et rundt hul med halm over og et godt lag jord, der kunne holde frosten ude. Så havde familien kartofler, til de nye kom næste sommer. Hyldebær og brombær var der nok af i hegnene og vilde hindbær i statsskoven, og det, som ikke blev

brugt til fremstilling af saft i husholdningen, blev solgt til folk, som kørte på torvet i Kolding med det. Det var ikke meget, de gav for bærrene, men det blev altid til lidt penge, som blev samlet sammen til hjælp, hvis et af børnene skulle konfirmeres, eller en anden begivenhed skulle fejres.

Folk var, som jeg har skildret det, om sig og nøjeregnende, men det var også nødvendigt, for der var ikke noget, der hed socialhjælp. Skulle folk have hjælp, blev det fattighjælp, og det var noget, folk var bange for. Det var slemt nok for de gamle. Når de ikke længere kunne klare sig selv, blev de sendt ud på fattiggården for at blive dér. De fik nok at spise dér og havde det forholdsvis godt, men det var trods alt et stempel at få på sig. Kunne de gamle blot nogenlunde klare sig og eventuelt bo hos nogle børn, fik de i aldersrente 4-5 kroner om måneden af kommunen, og det skulle de søge om hos sognerådsformanden, så de skulle også arbejde lidt for at få det til at løbe rundt. Nogle spandt uld på deres spinderok, andre strikkede strømper og vanter, som de fik en fortjeneste for at udføre for andre folk. På fattiggården var der også nogle, der arbejdede. Der var en krøbling, som vi kaldte Chresten hægtemager. Han lavede forskellige ting af ståltråd som piskeris, musefælder, hægtespænder m. m. Når han havde lavet en portion, tog han dem på ryggen, krykkerne under armen, han kunne ikke støtte på det ene ben, og så hoppede han af sted rundt for at sælge sine varer, og genstandene, han havde på ryggen, hoppede også. Det grinede vi børn jo af, men det var forkert af os.

Nu vil jeg fortælle om min moder og hendes gøremål. Hun var en meget dygtig kone og lavede alt selv. Vi havde en gris, som blev slagtet nogle dage før jul. Så havde vi fersk mad at spise i julen. Resten af grisen blev saltet ned i en saltbalje, for vi havde jo ikke fryseboks, så resten af året var det saltmad, vi fik at spise. Min moder lavede selv blodpølse, smeltede flommen af til fedt, og noget af kødet blev stegt og løbet efter med fedtet, så kunne det holde sig nogle uger. Mor bagte rugbrød og hvedebrød hver 3. uge, og vi børn fik gerne en klat dej med lidt sukker på, som kom med ind i ovnen og blev bagt. Sådan en kage kaldte vi en knepkage, og den smagte dejligt. Hun bryggede også øl og syede selv alt vort tøj samt spandt alt garnet på sin spinderok. Derefter blev det farvet, og en væver, som boede i byen, vævede garnet til tøj. Ud over alt det hjalp hun min fader med at sy madrasser på værkstedet, og når jeg så fortæller, at tillige syltede hun saft og frugt og passede haven, vaskede op og rullede alt vort tøj, tør jeg påstå, at hun både var en dygtig og flittig mor. Vi havde ikke elektrisk lys dengang, det var petroleum, og der var meget arbejde forbundet med at holde lamperne i stand. Af og til sprang et lampeglas, og vægen skulle jo også fornyes.

I 1903 blev der bygget et elektricitetsværk i sognet, og det var en begivenhed, men det var dyrt at få lys indlagt, og min fader var ikke med på det, så han fortsatte med sin petroleumslampe. De, der havde fået elektrisk lys indlagt, bageren og skomageren med flere, skyndte sig at slukke, når folk var gået. Det morede min fader sig over. Han var jo fra en tid, da folk kun havde tranlampen. Han syntes derfor, at petroleumslampen var flot nok, men under 1. verdenskrig blev han klogere, for da kunne man ikke få petroleum. Han fik da fat i en karbidlampe og klarede sig gennem krigen med den.

Som dreng var det en stor begivenhed, når der udbrød ildebrand, og efter at gårdene havde fået indlagt elektricitet, brændte der flere gårde, og mange steder var karlene indlogeret på udsatte steder, hvor fugt og vand trængte ind, og så blev der kortslutning, og så udbrød der ildebrand. Min fader var brandkaptajn ved sognets sprøjte, og når der var brand, blev der kimet med kirkeklokkerne, selv om det var nat. Det var altid uhyggeligt. Vi boede kun 100 meter fra sprøjtehuset, og min fader var altid første mand på pletten. Så kom der en karl med heste fra den nærmeste gård, og min fader og murermesteren, der var strålemester, kørte af sted, alt hvad hestene kunne løbe, til brandstedet. Når sprøjten kom til brandstedet, blev slangen lagt hen til et vandhul eller en dam, og hvis der ikke fandtes vand så langt, som slangerne kunne nå, kørte folk med vandtønder og hentede vand. Det blev hældt op i et stort kar, der stod ved siden af sprøjten, hvorfra der gik en slange ned i karret, og så stod fire mand i hver ende af sprøten og trak pumpeværket, medens min fader kommanderede 1-2, 1-2 osv. Jeg kan særlig mindes en brand, der foregik en aften i januar måned. Der blev kimet med kirkeklokkerne, og det viste sig, at det var gården Juhlsminde i Varmark, der brændte. Klokken var ca. 8 om aftenen, og der var sne og klingende frost. Min fader var straks henne ved sprøjtehuset og låste op, og lidt efter kom en karl med et par heste, og da de var spændt for sprøjten, satte min fader og strålemesteren sig op, og karlen kørte hestene. En kammerat og jeg hoppede op bag på sprøjten. Vi sad bag ved karret, så min fader ikke kunne se os, og så fik vi en ordentlig køretur. Det gjaldt om at holde sig fast, for vejen var ujævn, og karlen kørte alt, hvad hestene kunne løbe. Lige ude for gården hoppede vi så af, og vi var godt forfrosne.

Det var en staldlænge, der var ild i, og på trods af alle slukningsforsøg brændte den ned. Efterhånden kom der mange folk til, og da taget var skredet, begyndte folkene at vælte murene. Tilbage stod en stor skorsten, og nogle folk forsøgte også at vælte den. Det lykkedes, men uheldigvis væltede den ned over en fyldt petroleumstønde, der eksploderede i et frygteligt ildhav. Flere af de karle, som stod nærmest, blev forbrændt og kastede sig ned i sneen og skreg. 5-6 karle blev ramt og forbrændt i ansigtet og på hænderne og blev

kørt på sygehuset i største hast. Blandt dem var en dreng på 15 år, der havde ar i ansigtet hele sit liv efter den ildebrand.

Jeg vil nu berette lidt om skikkene ved julen og de fornøjelser og fester, der var i den anledning. Som før nævnt blev grisen slagtet nogen tid før jul, og nogle dage, før det skulle foregå, skulle der skaffes pølsepinde, som blev brugt til de sorte blodpølser. Pindene tog vi ude i slåenbuskene i hegnene, de lange torne på 5-6 cm. De blev skrabet rene for barken og derefter tørret i komfurovnen, til de var hårde. Dem syede mor så pølserne med, inden de blev kogt. Juletræet hentede vi hos skovfogeden i statsskoven og fik 25 øre med. Vi var ofte en flok drenge, der fulgtes ad med hver sin slæde. Der var nemlig næsten altid sne den gang i december måned. Når min moder skulle bage til jul, skulle vi først om i brugsen og gøre indkøb af mel, sukker, mandler, og hvad der ellers skulle bruges ved bagningen. Samtidig blev juleknaset købt, og vi børn fik hver et stykke sukkertøj til 2 øre til at hænge på juletræet. Så købte moder lidt rosiner og figener. Nødderne havde vi selv plukket i hegnene, og så blev der bagt pebernødder. Julegaverne bestod enten af strømper eller en skjorte, som min moder selv havde syet eller strikket.

Når vi havde spist juleaften, og træet havde været tændt, fik vi knaset og hver en håndfuld pebernødder, og så spillede vi sorteper, og efterhånden blev nødderne, som vi spillede om, lidt blakkede, når de skiftede ejermand. Det eneste juletræ, vi var med til, var skytteforeningens i forsamlingshuset. Der dansede vi om træet, og så fik hver en pose med slik og en appelsin. Navnlig var det en stor begivenhed med appelsinen, for dem så vi kun ved juletid.

Nytårsaften skulle vi ud med rumlepotten, som blev lavet af en blikdåse med et stykke svineblære fra grisen, et rør af strå blev sat i midten, og så skulle man bare spytte godt i hånden, så den rigtig kunne lave koncert. Vi begyndte om morgenen og gik fra hus til hus og sang: Julen har bragt velsignet bud, så vankede der en 2 øre eller småkager, æbler eller æbleskiver, men vi var mest glade for penge, for når vi havde været byen rundt, købte vi fyrværkeri og kinesere omme i brugsen. Det var ikke store sager, vi havde at købe for, højst en 30 til 40 øre, men kineserne var heller ikke så dyre.

Nytårsaften var det karlene fra gårdene, der var ude at lave halløj. Der blev skudt med jagtgeværer og løst krudt, og så blev alle mulige ting flyttet rundt, stakitlåger, skilte, flagstænger, vogne og meget andet. Jeg husker, der var en mand, der stoppede naboens skorsten til med en sæk og bandt dørene udefra, så da familien kom op om morgenen og tændte ild i komfuret og kakkelovnen, måtte de udenfor i en fart, for røgen væltede ud i stuen, så det var jo en noget grov nytårsspøg.

Om sommeren havde vi skovtur fra skolen til Løverodde. Det foregik på den måde, at bønderne stillede med køretøj, og der var gerne en snes vogne. Nogle var bare høstvogne med et lag halm i bunden. De blev alle samlede på pladsen foran skolen, og efterhånden, som de blev fyldt med folk, kørte de ned ad vejen. Når alle var kommet til vogns, steg degnen op på den forreste, og så kørte de efter hinanden. De bageste vogne var dog ikke rare at sidde i, hvis vejen var tør, for så støvede det, så folk var hvide af støv, når vi kom til vejs ende. Alle tog det dog med godt humør. Der blev sunget fædrelandssange og råbt hurra, når vi passerede huse eller gårde. Alle havde flag med, selv om nogle kun var små.

Når vi kom til Løverodde, blev hestene tøjret på marken, og så gik de voksne over i pavillonen. Vi børn skulle hen, hvor der blev solgt slik, lakrids, kirsebær og sodavand. Hos bageren kunne vi få kulørte sukkerstænger til 2 øre, og en svensk sodavand kostede 4 øre. Der var en korkprop med ståltråd over, og når man løsnede tråden, slog den proppen op med et knald, så man hurtigt skulle have flasken for munden. Folk havde madkurve med, og når der var spist til aften, blev hatten sendt rundt af degnen, og der blev lagt mange 2 ører, 5 ører og 10 ører i den. For dem blev der købt 2 øres snegle hos bageren, og de blev trukket på en snor, som to mand holdt i hver sin ende. Så skulle vi prøve, om vi kunne hoppe op og tage en snegl med munden. Vi måtte ikke bruge hænderne til hjælp. Derefter løb vi sækkeløb og trak tov, og til sidst kastede degnen resten af pengene i grams, og så var det med at samle til sig. Det var meget morsomt, og de voksne morede sig også. De havde fået humøret op med en dram til aftensmaden, og nogle punche og øller blev også drukket. Der var jo ingen biler den gang, så der var ingen fare for kørekortet. Ja, sådan var de fornøjelser, vi havde, og vi var glade og tilfredse.

Hvert år blev der holdt klapjagt i statsskovene, og så skulle der bruges nogle drenge til at hjælpe med at klappe. Vi var gerne en 11-12 drenge, der deltog, og vi blev fordelt mellem skovkarlene og skovløberne, og så gik vi i en lang kæde gennem hver afdeling af skoven og slog på træstammerne med en tyk stok. Skytterne sad på den anden side af afdelingen og skød vildtet, når det kom farende ud. Det var strengt at traske gennem krat og underskov, og daglønnen var 1 krone. Det tog 2 dage at gå skovene igennem. Lidt over middag fik jægerne deres frokost på Løverodde, og når de var færdige fik vi, hvad der var levnet, og der var meget godt smørrebrød, men vi kunne gøre lyst på fadene. Der blev heller ikke sparet på snapsene under en sådan frokost. Jeg kan huske, at engang, da frokosten var forbi, skulle vi igennem en afdeling, hvor der var mange rådyr, men da vi var kommet igennem viste det sig, at jægerne kun havde skudt et dyr, ikke fordi der intet dyr var kommet, men de havde ikke kunnet ramme dem.

Jeg vil herefter fortælle, hvorledes transportmidlerne var i disse år. Der var jo intet tog anlagt endnu. Det kom først i 1910, da jeg var konfirmeret. Før den tid var der 2 dagvogne, der hver dag kørte til Kolding, undtagen om søndagen. De kørte klokken 8½ om morgenen, og den ene var i Kolding klokken 10½, den anden klokken 11. Hvorfor der var ½ times forskel kom sig af, at den ene kørte i skridtgang hele vejen, medens den anden lod hestene løbe, hvor vejen var nogenlunde jævn. Den ene dagvogn holdt i Søndergade på gæstgivergården Sønderjylland, som lå midt i gaden. Den anden holdt på Rendebanen, hvor Birks gæstgivergård lå, der hvor nu Bredgade går.. Det var en drøj tur med sådan en dagvogn. Vejen var ujævn og fuld af huller, og vognene bestod af en stor lukket kasse med et lille vindue i døren i bagenden. Der var plads til en 12-14 personer, og de sad på en træbænk på hver side af vognen, og om vinteren var der lagt halm i bunden af vognen, for det var en kold omgang at sidde der i 2 timer. Vognene kørte tilbage fra Kolding ved 4½ tiden om eftermiddagen.

For os børn var det en stor oplevelse at komme til Kolding. Jeg husker den første gang, jeg var med. Jeg var 9 år, og vi var med vognen, der holdt på Rendebanen. Jeg var helt benovet over de høje huse og butikkerne. På hjørnet af Helligkorsgade og Søndergade lå en stor isenkramforretning, indehaveren hed Skårup Jensen. Lidt længere henne i Søndergade lå Cederkvists læderhandel, hvor min fader købte sit læder og andre ting, han skulle bruge. Vi spiste til middag hos madam Birk og fik oksekødsuppe og kød med peberrodssovs med korender i. En sådan middag kostede 35 øre. Jeg fik strenge pålæg af min moder om, at jeg skulle blive i nærheden, så jeg ikke blev borte i gaderne. En anden gang var vi med den vogn, der holdt i Søndergade, og der var også meget at se efter. Haderslevvej kaldtes den gang Sdr. Landevej, og der var gruslagt vej til, hvor Kjærhus' autohandel er. Dér lå Otto Nissens købmandsgård, og nedenfor lå en rebslagerbane, hvor folkene gik og lavede reb. Tøndervej hed Frederiksgade. I Søndergade lå slagtermester Bertelsens forretning, og over døren var et stort, forgyldt tyrehoved. Der købte min fader altid oksekød, når han var i Kolding. Når vi kom hjem efter sådan en Koldingtur var der meget at fortælle om, for vi kom der sjældent. Da sydbanen blev åbnet i 1910, betød det en vældig fremgang for sognets beboere. Togene kørte en 3-4 gange daglig, og bøndernes børn kunne køre med toget ind til de højere læreanstalter i Kolding. Samtidig begyndte bønderne at dyrke sukkerroer, som blev sendt med banen til saftstationen, og om sommeren kunne koldingenserne tage med toget til Skamlingsbanke. Banen blev som bekendt nedlagt efter 2. verdenskrig, og nu besørges trafikken af rutebiler.

Det var lidt om, hvordan udviklingen foregik gennem 70 år. Jeg vil håbe for mit gamle fødesogn, at land- og byzoneloven må blive lavet om, så der

kan blive bygget flere huse i sognet, for ellers vil det sygne hen. Landbruget bruger jo ikke mange folk mere, fordi det er mekaniseret, og industri er der ikke noget af, men sognet er det kønneste af de otte sogne, og hvis der boede flere mennesker dér, kunne de forskellige faciliteter bevares i fremtiden. Når jeg af og til tager ned på kirkegården, hvor mine forældre, søskende og min hustru ligger begravet, og hvor der også er plads til mig, mindes jeg alle de mennesker, der engang boede i husene og som nu er borte, og jeg vil slutte min barndoms erindringer med disse linjer:

Fortid mæler dine grave,
fremtid folder ud sin magt.

ERINDRINGER OG OPLEVELSER FRA UNGDOMSÅRENE

Efter min konfirmation den 3. april 1910 blev jeg sat i bagerlære i Kolding. Min fader ville have, at vi skulle lære et håndværk, og mine 3 brødre lærte henholdsvis som skrædder, karetmager og smed, og da jeg gerne ville hjælpe min moder, når hun skulle bage, syntes mine forældre, at det var rigtigt at lade mig lære bagerfaget.

Jeg kom i lære hos bagermester Damgård i Katrinegade. Min moder syede både forklæde og bukser og de hvide huer, som blev brugt dengang. Personalet bestod af mester, en svend, en bagerfrøken, en ung pige, fruen og mig. Jeg havde værelse i gavlen ind til bageriet. Det hele er endnu som dengang, og klokken 4 om morgenen bankede mester på døren, for så skulle jeg op. Mester og svenden begyndte klokken 2. Det var nyt arbejde, og det gjaldt om at rubbe sig, for øretæverne blev der ikke sparet på, når man gik og halvsov. Jeg skulle lange brødet til mester, når han satte dem i ovnen, og tage fra, når de skulle ud igen, og jeg skulle skære tvebakker og mange andre ting. Når klokken var 6, blev trækvognen fyldt med morgenbrød. Så skulle jeg rundt til forskellige udsalgssteder, som mester leverede brød til. Når disse ture var overstået, fik jeg min morgenkaffe, og så måtte jeg afsted igen, denne gang med rugbrød, som jeg hentede på rugbrødsfabrikken på Hans Ludvigsvej. Det var strengt at slæbe på trækvognen, når den var fyldt op med rugbrød, for enten var gaden kun grusvej eller også brosten.

Vi havde et udsalgssted i nr. 40 i Nørregade, og det var sejt at slæbe vognen dér op, så jeg måtte hvile nogle gange undervejs. Granitmuren ved De gamles hjem var nogle stenhuggere ved at sætte, og dem snakkede jeg med, når jeg hvilede mig, men så pludselig blev der råbt på mig. Det var fru Jen-

sen, der havde udsalget, og hun skældte ud, når hun skulle vente på noget. Hende var jeg ikke glad for, men så lovede jeg, at når jeg skulle ud med konditorkagerne og wienerbrødet, skulle jeg nok komme først til hende, og det formildedes hun gerne med.

Når det var middag, var jeg ofte færdig med udbringningen af varer og fik min middagsmad, og så kunne jeg begynde at gøre bageriet rent. Samtidig skulle jeg fyre ovnen færdig og lukke spjældene, så ovnen viste 175 grader, når mester kom ned i bageriet ved 18 tiden, efter at han havde sovet.

Jeg var færdig med rengøringen af bageriet og alle grejerne, såsom 80 plader, fade grydeskeer, kageruller m. m. klokken 16. Derefter skulle jeg ud til dagvognen i Søndergade med brød, der skulle til Sdr. Stenderup, hvor mester leverede brød til bødkeren, hvis kone havde et udsalgssted. Når jeg kom hjem derfra, kunne jeg holde fri til vi skulle spise til aften.

Når jeg havde spist, skulle jeg rundt på cykel til de forskellige udsalgssteder i byen og hente kontrabøgerne, hvor de havde skrevet, hvor meget brød, de skulle have næste dag. Klokken var ofte 20 eller 20½, når jeg var færdig, og så sagde mester gerne, at nu måtte jeg gå i seng, så jeg kunne være frisk til næste morgen. Det var 17-18 timer, jeg havde været på tæerne, så der var ikke noget i vejen for, at jeg kunne sove.

Når jeg om morgenen var ude med trækvognen, skulle jeg forbi Drengeskolen på Hans Ludvigsvej, og knægtene dér var ikke længe om at opdage, at jeg var ude fra bølandet, så når jeg kom kørende, og det passede med, at de fik fri, drillede de mig. Nogle holdt fast i vognen, og når jeg ville jage dem bort, løb andre med vognen eller tog min hue, som de kaldte en nathue. Jeg klagede til mester, men han sagde, at jeg bare skulle stikke dem en på kassen, men det hjalp ikke meget, for de var for mange om mig.

Men så fandt jeg på noget helt andet. Alle krummer og rester, der blev tilbage, når wienerbrødet og konditorkagerne var skåret ud, blev samlet på en plade, og dem måtte jeg sælge til børn, der kom og købte krummer, for 2 øre. Blandt de drenge, der kom, var nogle fra Drengeskolen, og dem allierede jeg mig med på den måde, at de fik flere krummer for de 2 øre, men til gengæld skulle de hjælpe mig mod de andre drenge, når de generede mig, og efter denne ordning fik jeg fred for plageånderne.

Efterhånden blev jeg led og ked af dette bagerliv, for jeg var ikke andet end bydreng, og jeg beklagede mig til min fader, men han holdt på, at at jeg skulle blive der og stå min læretid ud. Efter et halvt årstid blev jeg dog alligevel fri for pladsen, for jeg truede med at stikke af, og så tog min fader ud og talte med mester, der indvilligede i at lade mig rejse.

Jeg kom ud at tjene på en lille gård, og dér havde jeg det godt. Jeg kørte mælk til mejeriet i Sdr. Stenderup og hjalp ellers med landbruget. Da jeg var blevet godt 16 år, kom jeg til at tjene på Agtrupgård i Agtrup, og der var jeg i 2½ år, det første halve år som andenkarl, og de sidste 2 år som daglejerkarl.

Jeg var efterhånden blevet stor og stærk, men det var også nødvendigt, for som daglejerkarl fik man det hårdeste arbejde, men kunne til gengæld tjene lidt mere end ved at være hestekarl. Jeg stod i 2 vintre og tærskede med plejl. Det var rugen, der blev tærsket på den måde, fordi halmen skulle bruges til at tække tage med. Gården var stråtækt, så der skulle bruges meget taghalm. Jeg kunne tjene 1,35 kroner om dagen ved dette arbejde, når jeg begyndte om morgenen, når karlene stod op for at gøre rent ved hestene og strigle, vande og fodre dem. Jeg tog en lygte, for der var ikke elektricitet på gården, og gik i loen, og så kunne jeg tærske en halv trave, 30 neg, til karlene kaldte på mig, når de gik til davre. Så slukkede jeg lygten, og mælkegrøden og fedtebrødet smagte godt, når jeg forinden havde rørt mig med en plejl.

Jeg begyndte gerne at tærske omkring november, når vi var færdige med roeoptagningen, som jo dengang foregik med håndkraft. Omkring nytår måtte jeg med i skoven for at fælde træer. Vi havde 12 tønder land skov til gården, og vi fyrede kun med træ i kakkelovnene og komfuret. Når træfældningen var overstået, gik jeg igen i loen og vedblev at tærske til sidst i marts. I foråret læssede jeg gødning, som skulle bruges på roemarken. Det var gerne på akkord, jeg fik 7 øre pr. læs, og jeg kunne nå at læsse 40 læs om dagen, hvis karlene, der kørte, kom regelmæssigt til møddingstedet. Når roerne var sået og tjenlige til udtynding, hakkede jeg roer. Det gav 25 øre for 100 favne, og man kunne hakke fra 1500 til 2000 favne om dagen, men så begyndte man også klokken 6 om morgenen og blev ved til klokken 22 om aftenen.

I foråret 1914 tog jeg på banearbejde. En 30-årig mand i Agtrup arbejdede ved anlægningen af Troldhedebanen gennem Marielundskoven, og jeg fik arbejde dér. Jeg kom i et sjak, som trillede jord ud til sporet, hvor tipvognene skulle holde, når gravemaskinerne fyldte dem. Det var hårdt arbejde, for jorden, vi flyttede, var blåler, og det hængte på grebene, så det gjaldt om at rubbe sig, når den forreste mand i sjakket råbte: Op! Så råbte den bageste: Igen! Og så skulle trillebøren være læsset. Vi havde en svensker til formand. Han hed Morten Nilsson, men vi kaldte ham Morten Langsnabel, for han havde en vældig stor næse, og han var en hidsig og gal karl. Hvis der var én, der ikke havde børen fuld, når vi kørte, gav han børen et skub, så den røg af planken, vi kørte på. Vi var 20 mand i sjakket, men der blev ofte skiftet ud. Nogle kunne ikke holde til tempoet, andre holdt selv op eller blev

fyret. Jeg var imidlertid en stærk karl, godt 18 år og vant til at bestille noget, så jeg klarede mig godt.

Efter en tids forløb blev manden fra Agtrup formand ved tipvognene. Nu skulle der også køres om natten, og det var dér, han skulle være formand. Hos ham fik jeg plads som bremser på den forreste tipvogn og en anden på den bageste, og vort arbejde bestod i, at når lokomotiverne kom med de tomme vogne og holdt foran gravemaskinerne, hvor der blev koblet fra, skulle vi bremse vognene, efterhånden som de blev fyldt, ind på et sidespor, hvorfra lokomotivet senere hentede dem. Fyldet blev kørt ned og lagt dér, hvor nu remisserne til banen ligger, og da det var et lavt engareal, skulle der meget fyld til. Vi arbejdede fra klokken 18 til næste morgen klokken 6 og fik 35 øre i timen. Det var 4,20 kroner for en nat. Hver morgen cyklede jeg til Agtrup, hvor jeg boede hos en familie og gav 10 kroner for kost og logi.

I juni måned var jeg på session og blev taget til infanteriet. Da krigen brød ud i august, troede jeg, at vi ville blive indkaldt, men vi slap til januar 1915. Da vi kom til november, holdt jeg imidlertid op med banearbejdet, for det regnede hver dag, og vi tjente ikke noget. Tværtimod kostede det penge, for så blev der hentet brændevin og øl, og man var nødt til at betale sin part af gildet, så jeg foretrak at slutte denne epoke.

Jeg fik arbejde på Juhlsminde i Sdr. Stenderup som daglejerkarl og skulle følge spand heste nr. 7. Gården dyrkede sukkerroer på 50 tdr. land, og de blev kørt til Varmark station. Det var et vådt arbejde, marken var opblødt af regn, og vi måtte køre roerne ud til vejen i mange små læs og så læsse vognene fulde der. Vi fik en god kost på gården, men daglønnen var ikke stor; det var 1 krone om dagen.

Tiden gik, og den 28. januar 1915 blev jeg indkaldt og skulle møde i Fredericia. Vi mødte 800 mand, og da der ingen kaserne var på dette tidspunkt, blev vi indkvarteret rundt i byen. Jeg og en kammerat lå i Dalegade i et forhenværende vaskehus med cementgulv. I stedet for grubekedlen, som var fjernet, var stillet en lille petroleumsovn op, men den varmede ikke ret meget, så vi foretrak at krybe i seng. Kosten skulle vi selv sørge for. Vi fik 5,40 kroner hver 5. dag, og så fik vi 2 gange om ugen et 8 punds rugbrød.

Det var en kold vinter, og tøjet, vi havde, var nogle gamle, kasserede uniformer, som blev repareret. Jeg fik et par bukser med 11 lapper på, og de var så tynde, at jeg næsten kunne se igennem dem. Det hjalp, at vi blev godt rørt. Det var indkaldte officerer og underofficerer af reserven, og de sparede ikke på at skælde os ud for det værste, de kunne finde på, og samtidig køre os igennem i de forskellige øvelser. Vi skulle uddannes i en fart, og når bare man fik nok at spise, kunne det sagtens gå, men det kneb for mange at få pengene til

at slå til, for pudsemidler skulle vi også selv betale af lønningen. Jeg var heldig stillet, for jeg kunne som regel få en søndagsorlov, og så tog jeg med toget til Kolding, og der havde jeg en cykel stående, og så fik jeg skrutten godt fyldt hjemme hos mine forældre, min moder vaskede mit tøj, og jeg havde en vadsæk med, og når jeg igen drog af sted, var der en halv hvedekage, en snes æg, et stykke flæsk eller spegepølse eller andet godt, og det hjalp jo på budgettet. Min kammerat, nr. 85, var altid på banegården for at tage imod mig, når jeg kom med 10 toget. Han var fra Ålborg, og det han fik sendt hjemmefra, var gerne småkager, og det var der ikke rigtig noget hold i for en soldat. Når vi kom hjem i kvarteret, spurgte 85 gerne, om han måtte stege et stykke flæsk og spejle et æg, og da jeg var godt mæt, fik han lov, og jeg tog en kaffepunch for at holde ham ved selskab.

Den 20. maj blev jeg sammen med mange andre overført til Slagelse og blev indrulleret i 20. bataillon, andre kom til 27. og andre igen til 14. Bataillonen bestod af 4 kompagnier med 250 mand i hvert. Vi blev stationeret på landet, og jeg lå henholdsvis i Flakkebjerg og i en landsby, der hed Gimlinge, en måned ad gangen hvert sted. Kosten fik vi hos kvarterværterne. Da vi kom til oktober, kom vi på efterårsmanøvre. Den varede i 14 dage, og derefter gik vi i kvarter i Slagelse. Vi kunne ikke alle være på kasernen, og mit kompagni blev indkvarteret rundt i byen.

En dag læste jeg i avisen, at der søgtes soldater til gendarmeriet i Dansk Vestindien, som den gang var dansk koloni. Jeg skrev ind og meldte mig, og en dag fik jeg besked af stabssergenten, at jeg skulle stille på Vildersgades kaserne i København til lægeundersøgelse. Jeg rejste til København. Jeg havde aldrig været der før og anede ikke, hvor kasernen lå. En politibetjent viste mig hen til en sporvogn, der gik til Christianshavn, hvor kasernen lå, og jeg nåede også derud og kom ind for en militærlæge, der undersøgte mig på alle kanter, og så rejste jeg tilbage til Slagelse. 8 dage efter blev jeg kaldt frem foran kompagniet, og premierløjtnanten meddelte mig, at jeg var antaget til gendarmeriet, og at hvervningen gjaldt for 3 år. Han ønskede mig held og lykke. Jeg mødte så på kasernen i København og fik nr. 31. Vi skulle 40 mand af sted. Vi havde 2 timers engelsk hver dag med en sergent, der havde været på St. Crois i 12 år.

Vi skulle rejse i december måned med et af ØK's skibe, der hed Siam, og som skulle til Sydamerika, men der kom afbud. De ville ikke have os med, fordi tyskerne havde erklæret uindskrænket ubådskrig. Vi kom så ikke af sted før 6. februar 1916. Vi kom med udvandrerbåden Frederik den 8., som gik til New York. Derfra skulle vi med en anden båd til Vestindien.

Vi var 17 døgn undervejs og ankom til New York den 23. februar. Det havde været en hård overfart. I 3 dage måtte vi blive under dæk, mens stormen rasede og bølgerne væltede ind over forstavnen. Hver middag kom 3. styrmand ned i rygesalonen, hvor der hang et kort. På det tegnede han ruten, vi sejlede, og satte et lille flag, hvor vi var det pågælgende tidspunkt. Normalt var sejltiden 400 engelske mil i døgnet, men under stormen var vi helt nede på 167 mil.

I New York var vi 11 dage og boede på et hotel. Det var uforglemmelige dage. En dansk-amerikansk forening gjorde alt for os. Vi var til fester og film og mange andre arrangementer, men den 6. marts klokken 22 blev vi installeret i fragtskibet Parina, som kom fra Canada og skulle til Sydamerika og anløb St. Thomas og St. Creux og satte os af. Det tog 6 dage at sejle derned, og da vi tog fra New York, var der sne og frost, da vi kom til øerne, var der 30 graders varme.

I St. Thomas blev 15 mand sat i land. Vi andre 25 kom til St. Creux. Det var en stor oplevelse, men tidspunktet var ikke så godt. En neger ved navn Hamilton Jachson, som havde været i Danmark og studere, vendte hjem til øerne og opildnede negrene til at strejke på sukkerplantagerne, hvor de faktisk også arbejdede for en sulteløn. Samtidig udgav han et blad, der hed The Herald, og hvori han angreb myndighederne på det skarpeste. Resultatet blev nedlæggelse af arbejdet på plantagerne, mens negrene tog ind til byen og lavede optøjer.

Krydseren Valkyrien var afsejlet fra Danmark, da det blev galt, med 250 gaster om bord, og da vi kom derned, var der faldet ro over gemytterne, men stadig brændte enkelte sukkerplantager, der var tjenlige til at høstes. Vi var nogle gange på vagt, men så skete der aldrig noget, men ikke så snart var vi taget bort, så brændte plantagen.

Men omsider blev der skabt forlig, og negrene gik i arbejde igen. Samtidig begyndte det at svirre med rygter om, at Danmark ville sælge øerne til Amerika, og det blev jo også tilfældet.

Hvad angik tjenesten, var den ensformig, 6 ger gjorde vi kasernevagt om dagen og patruljerede til plantagerne, og i 6 uger var vi politibetjente på gaden og stod vagt på fortet.

Min største oplevelse var den 9. oktober 1916. Da blev øerne hærget af en voldsom orkan, som forvoldte megen ødelæggelse. Ingen, som ikke har oplevet noget lignende, kan forestille sig, hvordan sådan et uvejr artede sig.

Den 31. marts 1917 klokken 16 blev Dannebrog strøget, og det amerikanske flag gik til tops under tonerne af henholdsvis den danske og den amerikanske nationalsang. Vi blev afmønstret og kunne rejse, hvorhen vi ville. Nogle rejste til Danmark, andre til Amerika. En kammerat og jeg tog også dertil. En

tid arbejdede vi på et savværk i staten Maine, men det blev vi kede af og tog ind til byen Portland, hvor vi fik arbejde på et jernsmelteri. Det var et varmt job, men vi tjente godt. Imidlertid var Amerika kommet med i krigen, og der var forslag i senatet om tvungen værnepligt. De mennesker, der ikke havde statsborgerret, skulle have 3 måneder til at rejse fra landet i. Efter den tid skulle de tages til soldat. Således lød forslaget, og da mange mente, det ville gå igennem, foretrak vi at rejse med det samme. Vi sejlede med båden United States hjem til Danmark, og så begyndte jeg ved forskelligt arbejde.

MANDDOMSÅRENE

I sommeren 1918 gravede jeg tørv i Vorbasse, og da sæsonen var forbi, tog jeg på høstarbejde. Fra 1. november 1918 til 1. november 1919 arbejdede jeg på en lille gård ved Binderup mølle, der hed Overmarksgård, og det var mest akkordarbejde, jeg havde. Jeg havde lært min hustru at kende i 1918, og vi blev enige om at gifte os sidst i november 1919. Jeg havde købt et lille hus i Agtrup. Det blev istandsat, og den 27. november 1919 blev vi viet i Sdr. Stenderup kirke af provst Bjerring, og dermed begyndte et nyt afsnit af mit liv som gift mand og forsørger. Vi fik 3 børn, som alle lever, 1921 blev pigen født, 1923 en dreng og 1926 en dreng.

Efterkrigsårene var ikke blide at komme igennem. Den første vinter 1920 var der ikke meget arbejde at få, men jeg kendte en ældre mand i Agtrup. En dag kom han og spurgte mig, om vi skulle give os til at slå sten Der var et kampestensdige ved kirken, som skulle væk, fordi kirkegården skulle udvides, og kommunen kunne bruge stenene, når de var slået til skærver. Jeg havde aldrig prøvet at slå sten, men jeg skal love for, at jeg fik det lært. Stenene var store, og de skulle først kløves igennem mange gange, inden vi kunne flække dem ud til skærver. Det var et hårdt arbejde, og jeg kunne lige holde føden i huset til konen og mig. Senere fik jeg andet arbejde, men det var ikke til store penge.

Efter 1½ års forløb solgte jeg huset og tjente 2000 kroner på det, og så købte jeg en lille ejendom i Agtrupskov på 3 tdr. land med et par køer og nogle høns. Jeg købte også en lille hest og begyndte at køre til torvs i Kolding. Der hørte mange gamle frugttræer til ejendommen, og jeg købte så bær, og hvad der ellers kom frem, af folk fra omegnen. Det første år tjente jeg godt, og det var nemt at sælge sine varer. Jeg solgte meget til grønthandler Lemming, som boede i kælderen på torvet under slagteriudsalget. Det andet år var ikke så godt. Der var megen frugt og mange bær, men jeg syntes ikke

indtægten stod i rimeligt forhold til arbejdet, så jeg holdt op og fik arbejde som murerarbejdsmand.

Senere arbejdede jeg i skoven ved træfældning, og i 1924 solgte jeg ejendommen og fik en bedre i Agtrup. Der var 5 tdr. land og meget bedre jord. Jeg havde 3 køer og flere grisesøer, og så fik jeg vejarbejde. En mand, der var vejformand i kommunen og også arbejdede en del for amtet, tog mig i arbejde, og vi to arbejdede sammen til 1935, da jeg overtog pladsen som formand ved amtet efter ham.

I 1929 solgte jeg ejendommen og beholdt en tønde land, som lå i udkanten af Agtrup. Der byggede jeg et hus, og det kostede 4000 kroner. Det var ikke mange penge, men murerne havde ingen ting at lave, der var jo krisetilstande overalt. Efterhånden plantede jeg marken til med frugttræer og bær- og hindbærbuske, og da jeg solgte det hus med plantagen i 1947, fik jeg 46.000 kroner for det. Jeg købte så et hus i Bramdrupdam og gav 22.500 kroner for det.

Grunden til, at jeg solgte i Agtrup var, at mit arbejde som formand i amtet, der omfattede den sydlige del, det vil sige fra Fredericia til Højen ved Vejle og fra Trudsbro til den gamle grænse, ialt 110 kilometer amtsveje, og da Agtrup lå i yderkanten, var det mere centralt at bo i Bramdrupdam. Arbejdet med plantagen i min fritid blev for meget nu, da børnene var fløjet fra reden, og vejarbejdet lagde beslag på mig alle ugens 6 dage. Det var jo i efterkrigsårene, og vejene i amtet og kommunerne var ikke i den bedste stand. Vi udbedrede og asfalterede også for de kommuner, der hørte ind under vejdistriktet, så der var nok at lave.

I 20 år kørte vognmand Hjalmar Madsen og jeg sneplov om vinteren, og navnlig i de første krigsår var der meget at lave. Vi måtte køre med gasgenerator, men det gik fint, og vi kørte somme tider 20 timer i døgnet, så det var nogle hårde tørn.

Ellers fældede jeg vejtræer om vinteren. Vi begyndte i 1940 at tynde dem ud, og efterhånden, som årene gik, blev der længere og længere imellem dem. I 1962 fældede jeg de sidste, der stod tilbage på den 110 kilometer lange vejstrækning, og samtidig holdt jeg op i efteråret med at arbejde for amtet. Jeg havde da arbejdet ialt i 37 år ved vejarbejde og de 27 år som formand.

Her efter lavede jeg lidt arbejde hist og her, men ellers blev jeg hjemme og hjalp min hustru, som ikke var rask. Hun var opereret 2 gange, og i 1964 havde jeg den sorg at miste hende. Da ingen af mine børn ville overtage huset, og da jeg ikke ville bo selv i så stort et hus, solgte jeg det og flyttede til Kolding. Jeg købte en ejendom, men solgte den og købte et lille hus på Hans Ludvigsvej, som jeg derefter solgte til kommunen til sanering og fik en pensionistbolig her på Norgesvej, hvor jeg er glad for at bo.

Ja, det er i store træk, jeg har skildret mit levnedsløb gennem godt 70 år. Jeg kunne have uddybet med mange ting, men det kniber med at holde ud at skrive, men jeg håber, det kan læses, og hvis nogle unge mennesker skulle læse denne beretning, kan den måske mane til eftertanke, hvor godt I unge mennesker har det i dag, modsat da jeg var ung. Lad mig slutte med disse linjer:

På det jævne, på det jævne,
ikke i det himmelblå,
der har livet sat dig stævne,
der skal du din prøve stå.

Elise Søgård fortæller:

Mine erindringer fra barn til voksen.

Den tid, jeg bedst kan huske, var jeg 9 år. Vi boede i et lille hus, der lå over for gymnasiet, men som nu er revet ned.

Det var i 1911. Min fader var skomager. I mange år var han tillige ligbærer. Når kisten blev ført fra kirken til kirkegården, gik 3 mand på hver side af vognen og 1 foran for at påse, at gaden var fri. Han var meget gammel og kunne ikke altid gøre det rigtige. Engang skulle kisten gennem Østergade for at gøre holdt et par minutter ud for det hus, hvor den døde havde boet. Det glemte den gamle imidlertid og gik ad Vestergade. Da han kom til Rendebanen, kunne han ingen vogn se og fik travlt med at finde den, men så blev han også kasseret, og min fader fik hans plads.

Til venstre for det hus, vi boede i, lå et ligkapel, hvor nu Torvegade går. Det havde min fader tilsyn med. Engang, han kom ud derinde fra spurgte jeg:

Er du ikke bange for at gå derind?

Nej, svarede min fader, det er jeg ikke, for de døde gør ikke noget. Jeg er mere bange for de levende.

Min moder gik ud og vaskede med vaskebræt og gjorde også rent forskellige steder og tjente derved 2 kroner om dagen. Hun havde det gamle posthus, som lå i Vestergade, pastor Hedemann, som boede i Søgade, Sct. Jørgens hospital, Rosenbergs hotel og flere andre steder.

Vi var 3 søskende. I 1911 gik jeg i kommuneskolen. I kælderen var der noget, der hed Samaritanen. Der gik vi tre ned og spiste hver dag, og det var vi meget glade for. Vi fik vandgrød med mælk på og sukker og kanel og kærnemælkssuppe, og om søndagen fik vi grønkålssuppe.

Vi søskende havde fået besked om kun at spise skemaden. Flæsket skulle vi tage med hjem, for så kunne fader og moder også få en middag ud af det.

Jeg kan huske, at så fattigt havde vi det, at når der var udflugt på skolen, måtte jeg ikke få penge hjemme, så jeg kunne komme med, men så sørgede min lærerinde, frk. Aschlund, for, at klassen samlede sammen til mig, og jeg kom alligevel med, og det var jeg meget lykkelig over.

Den gang fik jeg en byplads hos en frk. Hansen, der boede på Kirketorvet. Hun havde fransk vask og strygning, og hver eftermiddag, når jeg var færdig på skolen, mødte jeg hos hende. Så fik jeg en stor kurv hængt på den ene arm og gik ud med pakker af vasketøj. Jeg kan huske, jeg en dag var ude på Castenskjoldsvej, og det syntes jeg, var en lang tur. Da jeg kom tilbage, skulle jeg over Langebro til Grønnegade og Rosengade. De ture var jeg faktisk kede af, men når jeg så fik 5 øre i drikkepenge, hjalp det jo lidt på humøret.

Hos frk. Hansen havde jeg en sparebøsse stående, som jeg samlede sammen i til julegaver, og det måtte de ikke vide hjemme, for vi havde aldrig haft juletræ, og min fader arbejdede altid den aften som på hverdagene. Nu skulle jeg nok skaffe juletræ, og så skulle der pyntes.

Så snart jeg opdagede, at der var kommet juletræer nede ved Sct. Nicolaj kirke, hvor de blev solgt, stillede jeg der, og når et par grene skulle hugges af et træ, fik jeg dem og tog dem med hjem. Til juleaften satte jeg dem i en vase. For mine penge havde jeg købt nogle små sukkerfigurer med billeder limet på. På nogle et ur og flere andre ting. Jeg bandt dem i en tråd og hængte dem på julegrenen, og så var alle glade.

Hvert år til jul bagte min moder en stor julekage og en sirupskage, og så måtte vi spise alt, hvad vi kunne.

Min bedstefar og bedstemor på min faders side boede i Ejstrup. Han var maler og havde en lille landejendom med en ko og en hest og svin og høns, og hvert år et par dage før jul kom de kørende i deres jumbe køretøj, fik staldet ind i købmand Jessens gård, medens de var hos os, og de havde altid en pakke slagtemad og sortepølser med. De var så gode imod os, og vi glædede os altid til, at de skulle komme. Om sommeren, når vi fik skoleferie, var jeg ude hos dem og hjælpe, for min bedstemor havde kun én arm. Det var hun født med.

Min moders forældre boede i Lunderskov ved Rolles mølle. Min bedstefar kaldte de Jens Tambo. Hvorfor véd jeg ikke. Han var en stout gammel mand, for han havde været gift 5 gange. Min moders mor var den sidste.

Dér var jeg også på ferie. Min bedstemor gik ud og malkede for de store bønder, og så var jeg med hende. Jeg fik megen dejlig mad disse steder. Jeg fik også rideture med karlene, når de skulle til byen og have hestene skoet. Det var sjovt, syntes jeg.

En aften sad min bedstemor og jeg på diget ved siden af huset. Så kom min bedstefar omkring hushjørnet. Han havde været en tur i haven, nede ved brønden for at hente vand.

Lige med ét stod han stille, uden at røre sig.

Ti stille, sagde min bedstemor til mig.

Og vi sad helt stille.

Da der var gået et par minutter, kom min bedstefar hen til os og fortalte, at han havde set en begravelse komme forbi.

Havde det, man kaldte ligsyn.

Jeg blev faktisk bange for ham, men en ugestid efter kom virkelig en begravelse forbi huset, ligesom min bedstefar havde set det.

Hvor buscentralen ligger, lå den gang den gamle fattiggård. Vi havde have ind til fattiggården, og i haven stod et dejligt pæretræ med mange frugter, og vi børn kunne nå dem med en rive, og vi stjal mange.

Medens jeg var barn, købte min fader Hospitalsgade nr. 13, lige over for Sct. Jørgens hospital. Vi var glade for at bo dér, men i huset ved siden af var der ofte slagsmål om aftenen og natten. Der boede to damer, som kaldtes »Sorte Martha« og »Polak Marie«.

Min moder gik stadig ud som vaskekone, men nu var hun begyndt at blive syg. En tid var hun på Kolding sygehus, men vedblev dog at passe sit arbejde, da hun kom hjem.

Nogen tid gik. Så skulle min moder på radiumstationen i Århus. Hun led meget. 8 gange rejste hun til Århus, så kunne hun ikke mere og blev meget afkræftet.

Et år lå hun i sengen og pintes frygteligt, fik sår, som bredte sig, og i al den tid passede jeg hende samtidig med, at jeg gik i skole, men så sagde lægen, at jeg ikke måtte mere. Jeg var begyndt at gå til præst.

Vi fik så en slumsøster fra Frelsens hær. Hun lavede mad til os og gjorde også min moder i stand, og det var jeg glad for, for jeg magtede det ikke. Min moder skreg af smerte, så folk kunne høre hende ud på gaden.

Det var strengt at se på, men så en middag, da jeg stod ude i køkkenet, kaldte min fader på mig og sagde, at jeg skulle komme ind i soveværelset og give min moder hånden og sige farvel til hende, selv om hun ikke længere kunne kende os. Vi flyttede så vort sengetøj over i skomagerværkstedet og sov dér, til min moder var begravet ude på den gamle kirkegård.

Jeg skulle nu være moder for mine små søskende, og vi var meget overladt til os selv. Vi sad ofte på trappen ud mod gaden.

Jeg kan huske, at henne i gaden boede en hjemmebager, som hed »Faster Trine«. Hun havde nogle dejlige kager, og når forretningen var lukket om aftenen og hun gik hjem, havde hun altid nogle kager med på et fad. De så så dejlige ud, og når hun var ud for os, rejste vi os alle tre uvilkårligt op for at se dem.

En dag spurgte hun, om vi gerne ville have et stykke. Vi var ikke længe om at sige ja tak og fik et, og det gentog sig mange gange.

Så kom den tid, da jeg skulle konfirmeres. Min fader søgte om hjælp til det, og så fik jeg besked på, at jeg skulle gå om til pastor Kiørboe, der boede i Hyrdestræde. Dér fik jeg tøj til en kjole, og den blev syet af to søstre, der havde systue på Kirketorvet.

Den var meget smuk, syntes jeg, og glædede mig til at få den på, men så skulle jeg jo også have et par sko.

Ikke langt fra os boede en marskendiser, som hed Hansen. Han var også skomager. Til ham gik min fader, om jeg ikke kunne låne et par sko hos ham, for det var jo kun denne ene dag, de skulle bruges. Det måtte jeg gerne, men da jeg så dem, blev jeg rigtignok ked af det, for de var lavet af voksdug og meget revnet, og så var de sorte i revnerne, og min kjole var så fin. Det passede ikke godt sammen, men da dagen oprandt, måtte jeg tage dem på og spadserede til Sct. Nicolaj kirke.

Men ak oh ve! I kirken kom jeg til at sidde over for en dreng, hvis fader også var skomager, og han havde de flotteste sorte laksko på. Da jeg så dem, stak jeg mine fødder lige så langt ind under stolen som jeg kunne, for at han ikke skulle se mine grimme sko.

Efter kirke skulle vi hjem og holde fest. Jeg havde mine bedsteforældre på begge sider med, og fra min moders forældre fik jeg 2 kroner. Fra min faders forældre fik jeg 10 kroner.

Det var mange penge, og jeg kan huske, jeg sagde til bedstemoder, at det var da alt for mange penge, men så sagde hun:

Nej, det er ej, for a betaler for den plads, a sidder o!

Vi fik suppe og kød med peberrodssovs, og så var den konfirmation forbi. Pengene tog min fader, og så begyndte hverdagen igen.

Min fader havde haft et par husbestyrerinder, men dem kunne han ikke forliges med. Så fyrede han dem, og så gav vi hinanden hånd på, at nu ville vi hjælpes ad med at få det til at gå.

Det gik også helt godt, men så kom den tid, da min broder skulle konfirmeres. Det var både til at le og græde over. Da han skulle til præst, havde han hverken strømper eller sko, men så havde jeg et par lange pigestøvler med høje hæle og et par lange pigestrømper. Dem fik han på, og så gik han til præst.

Særlig strømperne var han glad ved, for når der gik hul på tåen, kunne han binde for det, og så gik der igen en tid. Til sidst blev det til sokker. Vi var rigtignok ikke forvænte.

Da jeg var 16 år, fik jeg en veninde, og hende gik jeg somme tider i Kosmorama sammen med og til bal på Fremad i Låsbygade.

En aften så vi også et teaterstykke på Industrien. Da havde jeg først sørget for at få mine søskende lagt i seng, men pludselig var der én, der fra balkonen råbte:

Lise! Lise!

Efter at jeg var gået, var min søster trukket i tøjet og fulgt efter mig. Træskoene havde hun sat udenfor. Hvordan hun var kommet ind, véd jeg ikke.

Da jeg var 17 år kom jeg i tanke om, at det kunne være rart at tjene lidt penge, for hjemme fik jeg ingen. Da de derfor i ægpakkeriet i Låsbygade manglede nogle piger, fik jeg arbejde dér og var der i flere år og holdt samtidig hus hjemme.

Jeg havde nok at bestille, men nu kunne jeg begynde at købe pænt tøj. Det var min fader imidlertid ikke tilfreds med, for han fik mange af pengene.

En dag sagde en af naboerne til mig:

Du er godt dum, at du giver din fader pengene.

Det faldt ved mig, og fra den dag beholdt jeg dem selv.

Årene gik. Min fader og jeg havde det godt sammen. Efterhånden var jeg 19 år, og så en aften kom en ung mand ind i skomagerværkstedet. Han havde været på session og var blevet taget til marinesoldat. Jeg kunne nok lugte, at han havde fejret det, men pludselig sagde han til min fader:

Boysen, må jeg få Lise til kone?

Det kan jeg ikke afgøre, svarede min fader. Det må du snakke med hende om, men fra den dag kom vi sammen. Han boede i Hospitalsgade og hed Jens.

Efter en tid blev Jens soldat og lå i København. Efter afmønstringen begyndte han at søge arbejde og fik det i Københoved mergelleje, og så blev vi gift den 23. maj på Kolding rådhus og viet af borgmester Knud Hansen. Jeg var da 6 måneder henne, og vores pige blev født 31. august 1923.

Medens det stod på, havde Jens købt en beboelsesvogn. Den kom til at stå i Københoved på selve arbejdspladsen, hvor der var omkring 150 mandfolk. Det var ikke spor sjovt, når man var en ung kone og var udsat for meget, for omtrent hver dag var de fulde hele bundtet.

Et par år efter var jeg i omstændigheder igen. Det var en meget svær tid at komme igennem. Hver dag skulle jeg hente vand ovre ved et dige, som lå en halv kilometer borte, men jeg lånte et åg til at bære det i, så kunne jeg have to spande med. Toilettet havde vi inde i vognen, det var en spand med låg på. Der var et skur med bræt, men da vi aldrig vidste om det var optaget, nøjedes vi med det, vi havde.

Her fødte jeg en søn den 20. september 1925. Han blev født en halv time, inden vi kunne få fat i jordemoderen, men det gik godt.

Nu var vi fire i vognen. Så skiftede min mand arbejde og fik beskæftigelse med at bygge rømødiget. Det var et kedeligt sted at bo, for der var mange bisser, men et årstid efter skrev min mands broder, at han kunne få arbejde på Kolding gasværk.

Vi tog så til Kolding med vores vogn. Den kom til at stå på den gamle cirkusplads med væggen ind til stenhugger Forsbergs. Dér boede vi godt, for der var altid noget at se på, når der var cirkus, karruseller eller gynger, og vi kom altid gratis med, fordi vi boede i vogn.

Når der kom en skole ind med sydbanetoget og jeg stod udenfor med min barnevogn, råbte de:

Nej, der står en zigøjnerkælling. Jeg havde da fået mit tredje barn, en pige. Hun blev født den 25. februar 1928.

Vi boede på cirkuspladsen i nogle år, men da vi opdagede, at jeg ventede mit fjerde barn, begyndte vi at tale om lejlighed. Vi søgte så og fik en kælderlejlighed i Låsbygade. Her fødte jeg en pige den 28. december 1930, men det var en dårlig lejlighed for den var så fugtig, at tapetet faldt ned over os, og så var der både rotter og mus.

Efter et par år flyttede vi op i Læssøegades forlængelse, ved siden af ådselkogeriet. Der var en frygtelig lugt, og jeg var meget syg. I 3 måneder lå jeg med dårlige nerver, og så opdagede jeg, at det var galt med mig igen.

Doktoren sagde, at det ikke havde måttet ske på dette tidspunkt, men så en aften fik jeg nogle frygtelige smerter, vi fik fat i lægen, og han fortalte mig, at det var en abort, og jeg måtte sporenstregs på sygehuset. Da lå alle mine børn og sov, så det var en trist omgang at drage fra dem, for den gang tog det 14 dage.

Men det gik jo. Det, man skal igennem, kan man ikke løbe fra, og så en dag, mens jeg lå på sygehuset, kom min mand og fortalte, at han havde købt et hus på Iovavej nr. 15.

Det var en opmuntring at få sit eget hus med have til. Der boede vi i 24 år, og i de år havde vi haft 5 konfirmationer, 4 bryllupper og 1 sølvbryllup, for i mellemtiden fødte jeg en pige 22. december 1940. Jeg synes, jeg har gjort min pligt mod samfundet.

De sidste år, vi boede på Iovavej, blev min mand ramt af den ene sygdom efter den anden, kom på sygehus og klinik, blev opereret og fik blodpropper. Vi troede, vi skulle miste ham. Så fik han galdesten og blev gul over hele kroppen og fik flere blodpropper, men efter 4 måneders sygeleje fik vi ham hjem. Da vejede han 100 pund og blev ikke rask mere. Da han igen fik en blodprop, døde han.

Nu bor jeg på Norgesvej, hvor jeg nyder mit otium.

Ejner Lykkehus fortæller:

Fra barndom og ungdom.

Jeg er født i Kolding i Konsul Grausgade og har boet i byen altid på nær tiden 1919-1923. Vi var 4 børn. Mor holdt pensionat for at supplere indkomsten, og far arbejdede som skræddersvend. Såvidt jeg husker fik far 12 kroner om ugen, hvoraf 6 personer skulle leve. Senere flyttede vi til Vestergade og boede i en ejendom ved siden af, hvor der var kohold, for mor købte sin mælk her ved stalddøren. Herfra flyttede vi til Dalbygade 34, den store ejendom på hjørnet af Møllevej.

Jeg har vel dengang været 4-5 år, og det er herfra jeg har mine første erindringer. Mine 3 søskende var piger, en var et par år yngre, de to andre var ældre. De to skulle passe os, når mor ikke var hjemme. Pensionatet havde hun opgivet. Nu havde hun taget rengøringsarbejde i herskabshjem på bestemte ugedage, hvorfra hun vendte dødtræt hjem ved 18-19 tiden med 3-4 kroner på lommen.

Vi boede på kvisten. På 1. sal boede til den ene side en partikulier Grumstrup, på den anden side en gammel, pensioneret arrestbetjent Jepsen. Ham var vi bange for. Han var en stor, kraftig mand med et langt fuldskæg og et stærkt markeret ansigt og gik altid i en lang uniformsfrakke og kasket med blank skygge og så en stok med en stor elfenbenskugle som håndtag.

Hver formiddag og eftermiddag gik han sine ture, og til alles undren gik han altid først ind i brændselsrummet i gården, indtil han en dag blev fundet liggende på gulvet herinde. Han blev kørt på sygehuset, og det viste sig, at han havde taget fejl af flaskerne i et skab. Han havde drukket salmiakspiritus i stedet for den snaps, han plejede at knibe sig her, og som konen ikke måtte vide af.

I stuen boede snedker Bjerre, der senere blev kirkebetjent. De havde 3 børn. Her kom vi til fødselsdag. Det var en stor flothed dengang, men tidens knaphed afspejlede sig i, at der til hver var en tallerken med 2 snitter, der kostede 2 øre stykket.

I stuen havde bagermester Schnell bageri og privatlejlighed, og så snart jeg blev stor nok, havde jeg min gang i bageriet. Når Schnell lavede snitter

eller napoleonskager, der blev bagt i lange stænger, så stod jeg og en af Bjerres drenge ved ved hver side og snuppede de endestykker, der blev skåret fra. Til gengæld skulle vi gøre pladerne rene for kagesmul.

Dalbygade var en dejlig barndomsgade. Bortset fra den store ejendom på hjørnet af Hollændervej var der ingen huse her. Hollænders marker lå helt ud til vejen. De var godt nok indhegnet med pigtråd, men det var let for os at komme under, og her havde vi en herlig tumleplads. Så kom der en lang række haver med marker bagved. Igennem disse haver gik en gangsti, og ad den kunne man fortsætte ud til Tved og Rebæk. Hvor Bejerholms væveri nu ligger, var der en stor åben plads. Ved Møllevej var der en raftelåge indtil den have, Morten Nielsen havde på det areal, hvor nu Solparken ligger. Her lå vi børn på maven og ragede nedfalden frugt ud mellem tremmerne med lange kæppe. Om vinteren havde vi både Møllegade og den lange bakke oppe fra Volkert fabrik til langt ned i Dalbygade, som vi kunne rutsje på slæde ned ad. Vi kunne også gå op til Agtrupvej, hvor der lå et engdrag, hvor Ford autoværksted og butik nu ligger. Her stod en masse vand, som frøs til om vinteren, her var lange glidebaner, og gik isen i stykker, sejlede vi rundt på isfladerne, vandet var jo ikke dybt, så selv om vi dumpede i, når vi sprang rundt på fladerne, skete der ikke andet, end at vi fik våde fødder.

Selvfølgelig deltog vi i de kampe, der den gang var så almindelige gaderne imellem. Vi sloges med Hollændervej, Mariegade og må også have haft en kamp med Haderslevvej, for jeg ser for mit indre øje 2 hold drenge, 20-25 på hver side, bevæbnede med lange kæppe eller tøjstænger, som vi huggede hjemme i gården, gå løs på hverandre i Karolinegade. Der kunne vanke drøje hug, inden den ene part under skrig og skrål blev jaget på flugt, og bag efter var der så forklaringer hjemme om, hvor skrammer fra bataljen stammede fra, eller hvordan det var gået til, at en af af tøjstængerne i gården var gået midt over.

Al min faders familie var bosat i omegnen, og mange er de besøg, vi om søndagen aflagde hos dem i Skartved, Gjesten, Åstorp, Vester Nebel, Højrup og Taps. Mor har fortalt, at jeg og min søster blev lagt i en barnevogn, og så trillede de af, og alle besøg blev aflagt til fods. Undtaget var Taps, hvortil der gik dagvogn. Men det var dyrt, når hele familien skulle med den. Den var til visse tider så fuld, at folk stod på trinbrættet og sad oppe på taget, men jeg har mange gange, da jeg blev større, travet disse veje, og det var herlige ture. Ingen trafik ud over hestevogne, og det meste af turen gik ad små biveje med levende hegn på begge sider.

Der var stor aldersforskel på os børn. Jeg husker derfor ikke meget fra de to ældste. Pigerne kom i tjenestepladser, så snart de var konfirmerede, og så

var der kun en ugentlig friaften og hveranden søndag eftermiddag, når der var vasket op efter middagen, og så skulle de være i pladsen igen til aftensmaden, men jeg véd, at de fik deres skolegang i frk. Maus pigeskole, der lå på hjørnet af Katrinegade og Zahnsgade. Der var kun et klasseværelse, og der blev alle børnene undervist fra 7-14 år.

Da jeg var 6 år, begyndte jeg i forskolen. Jeg ser klasseværelset for mig, den store kakkelovn i hjørnet, skabet, hvor vore tavler og læsebøger blev opbevaret, den store tavle, der fyldte hele den ene væg. På de øvrige vægge hang papbilleder med hest, ko, får osv, foruden motiver fra bibelhistorien. Vi havde frk. Bentzen, en udmærket frøken, men bestemt. Hun kunne stange en lussing ud, men skabte respekt. Jeg tror ikke, jeg har set hende i anden påklædning end bluse og nederdel, meget lang, og havde et plyskantebånd forneden for ikke at slide kanten.

Lige over for skolen lå en række små huse med en 5 á 6 trapper op til døren. I to af dem var der slikbutikker, hvor der kunne købes små kræmmerhuse med størknet sirup i, slikæbler og slikpinde til en pris af 1 eller 2 øre. Papiret til kræmmerhusene kom fra de skrivehæfter, som de større klasser afleverede til indehaversken og fik en af de nævnte herligheder i bytte.

På drengeskolen var min klasselærer Chr. Kragh, en udmærket lærer. Det var ikke hans skyld, hvis vi ikke fik lært noget. Stod vi oppe ved tavlen og fik et regnestykke forklaret, var vi helt våde i ansigtet. Han forklarede nemlig så ivrigt, at han hele tiden ubevidst spyttede ned over os.

Jeg var heldig at slippe igennem alle klasserne uden at blive oversidder og måtte derfor gå to år i 7. klasse. Her fik jeg Espersen som klasselærer. Han var en herlig lærer, kunne godt virke lidt arrogant, altid elegant klædt og med midterskilning i håret helt ned i nakken, men retfærdig. Hver 14. dag skulle vi stille til bad. Det var påkrævet den gang, hvor så få mennesker havde bad hjemme. Skolepedel Schultz fungerede her, og han skulle nok sørge for, at ingen snød sig fra den kolde dukkert til sidst under brusen. Om sommeren, når vejret var godt, spadserede vi i gymnastiktimen ud på Olympia. Næsten alle havde vi træsko på. Jeg mindes endnu de skankesår, jeg altid gik med på de indvendige ankler. Hver aften hang strømperne fast i såret. De drenge, der var så heldige at måtte have støvler på, spillede fodbold. Vi andre med træsko spillede langbold.

Far, som sad på skrædderbordet hver dag fra kl. 7-12 og fra 14,30-18, lørdag var den gerne 21, inden han var fri, ville gerne gå lange ture om søndagen. Når vi ikke var på familiebesøg på landet, gik vi derfor lange ture i omegnen. Vi kom hurtigt ud i landlige omgivelser, mod syd holdt bebyggelsen op før Mosevej, mod nord ved Munkenborg kro, Agtrupvej var kun bebygget op til den ny kirkegård, og på Fredericiavej holdt husene op ved Svineryggen.

Derimod var der mange huse ud ad Strandvejen, der lå man på landet dengang. Vi havde dejlige brombær-, hindbær- og nøddeture til Pedersminde, et traktørsted lige ved Svineryggen. Der spiste vi vores aftensmad i haven.

Far, der arbejdede hos skræddermester H. Pedersen, var daglig klædt i jaket og stribede benklæder. Hver aften kom brændevinsflasken på bordet, og han fik 3 ret store snapse, om middagen var den ikke fremme, men når han havde spist til middag, tog han en snaps ude i køkkenet. Det var billigt, jeg tror 27 øre for en flaske. Når vi børn havde tandpine fik vi en lille slat, som vi skulle holde i munden, til nerven i den dårlige tand var bedøvet. Nogen form for tandpleje var der ikke. Jeg ved ikke af nogen tandbørste i min barndom. Blev det helt tosset med tanden, trak dr. Ørkild den ud uden bedøvning, men det var gratis, og så fik vi endda tanden med hjem.

Omkring 1909 flyttede vi op i Utzonsgade, hvor far havde købt et byggeforeningshus og mormor, »Bedste«, flyttede med. Her fik hun et kvistværelse og brugte loftet som køkken.

Bedste var en personlighed, der nok er værd at mindes med nogle linjer. Hun var en meget ivrig læser af Socialdemokraten, fulgte med i kommunalpolitikken, og særlig polemikken mellem Erik Hansen på Kolding Avis og Knud Hansen i Socialdemokraten, der på den tid skældte hinanden dygtig ud i hvert sit blad, fulgte hun ivrigt med i. Hun troede fuldt og fast på, at de to var dødsfjender.

Hun havde været enke så langt tilbage, jeg husker. Manden havde været bager og musiker, var veteran fra 1864, og på den konto har jeg været med Bedste til juletræ på »Kronborg«, veteranernes bygning i Jernbanegade.

Hun gik med sort kappe på hovedet til hverdag, om søndagen og til fest med hvid kappe. Hun ernærede sig ved at vaske for herskabsfamilier og havde en arbejdsdag fra 7 morgen til kl. 20. Ved den tid kom hun dinglende dødtræt hjem, altid med sjal over hovedet, og sit vaskebræt, som hun, uvis hvorfor, altid selv medbragte. For denne præstation fik hun kosten og 2 kroner, der altid var bundet ind i et hjørne af hendes lommetørklæde. Var hun hjemme en enkelt dag, køksede hun selv og lavede altid noget, hun kaldte »fedtvælling«. Jeg blev budt på det flere gange, men ville ikke smage det. Senere er jeg blevet klar over, at det var det samme som grønkålsuppe, uden kål, kogt på et stykke fedt flæsk sammen med gryn. Det var Bedstes livret, og den tilberedte hun ude på loftet, om sommeren på et petroleumsapparat, om vinteren inde i stuen på kakkelovnen. Hun var lykkelig, da hun fik sin alderdomsunderstøttelse, 12 kroner om måneden, og blev aldrig træt af at prise socialdemokraterne, der havde skaffet folk denne understøttelse, men selv da havde hun enkelte steder, hvor hun stadig kom og vaskede.

Utzonsgade var en blind vej med gode legemuligheder. Der kom ingen andre vogne end mælkehandler Andersens. Det var ham, der forærede sine kunder 1 pund smør, hvis de havde fået en dreng, men kun 1/2 pund, hvis det var blevet en pige. Den nederste del af gaden, som vi kaldte »grønvejen«, var en udmærket legeplads. Her tumlede vi, byggede telte, gravede huler og lavede cirkus. Om vinteren var her gode slædemuligheder, både på marken og på Gøhlmannsvej. Vi kunne starte ved møllen, køre over Egtved-banesporet og dreje ned ad Nørregade og ende langt nede i Låsbygade.

Men det hele var ikke leg. Jeg havde en onkel, som havde en brændselsforretning i Hospitalsgade. Her hjalp jeg ofte, kørte med i byen og holdt hesten, mens han bar brændslet ind, og var der ikke andet at lave, huggede jeg pindebrænde. Desværre måtte han efter nogle års forløb opgive forretningen på grund af for megen kreditgivning.

Omkring 1911 begyndte jeg at hjælpe oppe i Søndergårds planteskole ved Vejlevej, dér hvor nu Vagn Jacobsens autohandel ligger. Det var mest i skoleferierne, men i jordbærsæsonen begyndte vi klokken 6 søndag morgen. I begyndelsen fik vi 10 øre for pundet, senere gik det ned til 8, og når der igen begyndte at blive få bær, gik prisen atter op i 10 øre. Planteskolen gik fra Vagn Jacobsen hen til det gamle uldspinderi og over til Spølrundevej, og her var arealer med trækulturer og ærtemarker, og på den anden side af landevejen var der også et stort stykke. Her arbejdede vi på akkord og kunne gå hjem med en dagløn på 4 á 5 kroner.

Men en ferie på 14 dage fik min søster og jeg hver sommer, og den blev tilbragt i Åstorp, hvor fader havde en søster, der var gift med en skorstensfejer. Det var noget, vi glædede os til længe. Vi kørte med Rudolphs dagvogn fra Rendebanen og stod af ved det lille hus i venstre side af landevejen lige før Taps. Her går en bivej fra, som forkorter vejen op til Åstorp. Her stod tante Karen og ventede på os. Onkel Søren havde et meget stort distrikt at feje skorstene i. Han tog meget tidligt af sted om morgenen og kom sent om aftenen. Så skulle han altid have en stor tallerken rabarbergrød, inden han gik i seng. Kosten fik han rundt på gårdene.

Åstorp var dengang en hyggelig lille landsby med storkereder på alle stråtage, nogle af gårdene havde 2, enkelte 3 reder. Søren og Karen boede i et langt hus, i den anden ende boede smeden, og lige ved siden af lå smedien. Her var meget at se på. Til den anden side boede slagteren. Han tog rundt på gårdene og slagtede. Skråt overfor boede skomageren, der også barberede folk efter fyraften, og nede på hjørnet lå den hyggelige høkerbutik, der havde alt, hvad der skulle bruges i et landbohjem.

Onkel havde to geder. Tidlig om morgenen var jeg ude med dem. De græssede i hegnene. Der var mange, der havde geder. De fleste småhuse havde et par stykker, så havde de mælk i huset og kærnede også smør. Onkel havde også mange bistader, og så fik vi hjemmebagt franskbrød med et ordentlig lag honning på. Vi skulle lige vænne os til gedemælken og smørret, der var lidt ram i smagen. Om aftenen skulle gederne hentes hjem. Vi fulgtes altid med en af nabokonerne. Jeg husker endnu, hvorledes de to koner hver morgen og aften drøftede alt, hvad der skete i landsbyen. Samme nobokone, Marie, var også med på den ugentlige tur til brugsen ovre i Sjølund. Det var en tur, vi så hen til, for her fik vi et stort kræmmerhus bolsjer.

Den alt overskyggende begivenhed var imidlertid turen til »æ feld«, som de kaldte Christiansfeld. Det var en heldagstur, først ind til Taps og derfra de ca. 4 kilometer til »æ feld«. Det blev en spadseretur på ca. 14-15 kilometer frem og tilbage, så vi var godt trætte, når vi nåede hjem sent om aftenen. Det var jo så nyt for os alt sammen, først den danske told og så den tyske. Det var spændende, om vi slap ind i Tyskland. Grænsen gik den gang ved Frederikshøj kro. Selvfølgelig havde vi mad med til hele dagen, men tante spænderede kaffe på os i Brødrehuset. Dér fandtes en kælder, hvor vi kunne købe øl og kaffe. Vi var i kirken og på museet, handles skulle der også. Det kunne betale sig for beboerne omkring grænsen at handle derovre, for marken stod i 89 øre. Vi børn havde i lange tider sparet vore småpenge sammen for at kunne købe en lille »erindring fra Christiansfeld« med hjem. De berømte honningkager skulle vi også smage, men så kom det spændende igen ved tolden, om vi kunne få varerne igennem uden at betale told. Tante pratede løs med sit gebrokne tysk, når tolderne følte på pakkerne og ville vide, hvad de indeholdt, og lettelsen var stor, når vi endelig slap godt igennem og kunne fortsætte til Åstorp.

Tante og onkel var missionsfolk. Pastor Vilhelm Beck hang på væggen i udskåren husflidsramme og mange af omegnens kirker. Hver middag og aften blev der bedt bordbøn, og jeg kan endnu huske den: I Jesu navn går vi til bords at spise og drikke på dit ord, dig Gud til ære, os til gavn, så får vi mad i Jesu navn!

Bag ved huset var den dejligste have, der stødte lige op til markerne, med lysthus og al mulig frugt. I dag har en ny vej skåret det meste af haven bort.

Tante og onkel i Skartved besøgte vi også. De havde en gammel, syg moster. Hun var altid sengeliggende, og sengen var fyldt med halm i bunden. Her var så mange mus i sengehalmen, så hun måtte have et omvendt blikvaskefad liggende ovenpå dynen og en stok ved siden af sengen. Når musene blev alt for nærgående, slog moster nogle slag på blikfadet, så musene røg ned i halmen igen. Det var vældig hyggeligt.

Utzonsgade var et lille samfund for sig, 8 huse og 3 villaer, hvor alle kendte alle. Kun den ene side af gaden var bebygget. På den anden side var en strimmel haver udlagt til stationsforstanderen og banepersonalet på Egtvedbanen, til stor fornøjelse for familiens børn fra landet, når de var på besøg. De var ikke vant til at se tog og var ikke til at drive fra vinduerne. Gaden var gruslagt, og der var en ret dyb grøft på det første stykke. Her var der masser af vinbjergsnegle, og mærkeligt nok kun på det første stykke. Resten af vejen havde en bred græskant ovre ved haverne. Der var mange børn i gaden, men altid rådede det bedste forhold, både imellem de voksne og os børn, og hvert år blev der holdt sammenkomster på Tivoli, hvor der blev spillet kort, sunget og danset.

Far var på ugeløn og derfor en af de bedst stillede inden for skrædderne, hvor alt arbejde ellers blev udført på akkord, men da skrædderiet den gang blev lavet med 2 á 3 gange prøvning, blev der en masse ventetid, så ingen kunne tjene ugelønnen, selv om den var lille.

Der skulle derfor passes på. De første år havde vi stadig petroleumslampe, den fik sølvbronze to gange om året, ved forårs- og efterårsrengøring. Ved samme lejlighed fik rammerne om billederne guldbronze, og kakkelovnen blev pudset. Det eneste større stykke møbel, jeg kan huske, der blev købt, var et fyrretræsspisebord, og jeg husker mors glæde, da der blev råd til et nyt linoleumsgulvtæppe.

Mor købte alle sine købmandsvarer hos Knud Eriksen i Låsbygade. Alle varer blev vejet af på en vægt, som man ønskede det, grøn sæbe blev klasket på det grå papir med en lille håndspade, margarinen lå i store bøtter og blev taget ud med en smørske, og så fik man et par smørfarver med, så margarinens kedelige farve kom til at ligne smørrets, kaffen blev malet på en håndrejet kaffemaskine, så den var frisk, og så skulle der en cikorie med for at drøje på kaffen. Alt blev købt på kontrabog og betalt en gang om ugen. Så fik vi børn et kræmmerhus bolsjer og far en cigar, til jul fik mor et halvt pund kogechokolade. Engang hver sommer inviterede Knud Eriksen mine forældre og os børn en søndag eftermiddag op på Tivoli, hvor han gav kaffe og kager.

Mor var meget sparsommelig i det daglige. Det var nødvendigt, men hun ville, at vi skulle have så god en kost som muligt. Hendes mundheld var, at det var bedre at give pengene ud til mad end medicin. Vi blev altid sendt op til slagteriudsalget, når der var billige ben, men vi skulle huske at få papir og kurv med. Bestyrer Madsen kunne være noget galhovedet, og han lagde ikke papir til, når benene var billige. Et blødkogt æg fik vi i påsken, og med det fulgte et påbud om, at der skulle spises en hel skive brød til. Al syltning

af saft og bagning foretog mor selv, og var der billige grisehoveder, blev der lavet sylte. Det var et meget velkommen tilskud til hendes kostpenge. Når familien fra landet kom ind med en kurv slagtemad ved juletid, så var der glæde. Der var gerne »revelsben«, stegeflæsk, medisterpølse, lever og blodpølse.

Når jeg skal fortælle om min barndom, kommer jeg ikke udenom tante Stine, en svigerinde til min moder. Jeg husker endnu ganske dunkelt, da manden døde. Hun var altså enke og havde en lille pige at forsørge. Hun tjente til livets ophold ved at gå rundt i hjemmene og sy for folk og havde så pigen med. Daglønnen var 2 kroner og kosten til de to, og så havde hun en lille enkepension ved siden af.

Der var ikke meget at gøre godt med, men det var netop tante Stines største fornøjelse at glæde andre, derfor disse minderuner.

Altid var der en og anden, der skulle have en blomst eller en lille ting — om jeg så Gud hælpe mig skal låne pengene dertil, som Stine sagde, og det måtte hun også ofte gøre. De få penge, hun havde, lå i forskellige skåle og askebægre, der stod på en slags skænk, nærmest en kommode, der var sat en hylde på med et spejl i. Kom der et barn op til hende, blev alt gået igennem, om der var nogle penge, og ingen gik derfra uden at have fået en skilling til slik.

De to kom meget hos mor og far. Så langt tilbage, jeg kan huske, holdt de juleaften hos os og var sammen med os på mange af vore søndagsture. Tante Stine var i besiddelse af stor naturglæde; hun og jeg blev altid bagefter, når vi gik, for altid var der en udsigt, hun ikke kunne løsrive sig fra, og altid skulle vi igennem det værste vildnis. Hendes forældre lå begravet på Lilballe kirkegård. Her gik vi til, når hun skulle se til graven. Så tog vi med tog fra Ejstrup hjem. Engang kom vi for sent, men tante var ikke bleg for at gå hjem.

Da jeg var mindre, fik jeg hvert år til fødselsdag og jul en »Noahs Ark«, et træhus, spids i begge ender som en båd, taget kunne lukkes op i den ene side, og den var fyldt med små trædyr, heste, køer, får og lignende. Den blev altid købt hos Juhl i porten i Søndergade. Senere blev det til bøger, og tante skyede ingen anstrengelse for at få fat i netop den, man ønskede. Engang hver sommer købte hun brød og lavede kaffe, som hun pakkede i en kurv og tog så alle familiens børn med op på Stejlbjerg eller i Tivoli-anlægget og morede sig dér sammen med dem. På sin fødselsdag havde hun hele familien samlet på kvisten. Vi kunne være en snes mennesker, presset sammen i den lille stue. Var det koldt, fyrede hun i en lille ovn med træ. Hun elskede den buldrende lyd, når træet brændte, og brugte aldrig andet brændsel. Vi var så anbragt ved 3 borde, alle skulle spille kort, og ingen måtte bryde op før klokken 12. Så skulle vi synge: Altid frejdig, når du går, inden vi gik hjem.

I foråret 1914 blev jeg konfirmeret i matrostøj, syet hos skræddermester H. Pedersen. Da jeg ikke vidste, hvad jeg ville være, blev jeg sat i skrædderlære, for, som mor sagde, tøj skal folk da altid have på kroppen. Det var ikke til at forudse, at faget blev et af de første, der gik over til fabriksdrift.

Jeg kom i lære hos skræddermester Dyhr i Låsbygade, der hvor Charles Andersen nu har møbelforretning. Dengang var det en meget gammel ejendom, to små butikker til gaden, en stor port, til gården kviste og trætrapper op til 1. sal, og bag i gården lå et nedlagt farveri, hvor alt stod, som det engang var i brug. Ovenpå dette var et møbellager, hvortil der også førte en gammel trætrappe. Igennem farveriet kom man ud i en have, der gik helt ned til Slotssøen. Her stod nogle ældgamle og meget store piletræer. Kærlighedsstien var endnu ikke ført igennem til Hospitalsgade. Farver Frederiksen, som ejede ejendommen og det nedlagte farveri, var ungkarl. Han drev en lille garn- og småtingshandel i det ene lille lokale, meget gammeldags, selv efter den tids forhold. På døren sad en fjeder, der satte en klokke i bevægelse, og som lavede så megen støj, at selv Frederiksen, der var meget døv, kom frem fra den lille stue bagved og ordnede de små handler. Han var en ældre, lille, pertentlig herre, der altid gik og strittede med fingrene, som om han hele tiden skulle tage noget op fra jorden. Han var formuende og havde kun butikken for tidsfordriv.

Dyhr boede på 1. sal og brugte den ene stue til butik og prøveværelse. Værkstedet lå oppe på loftet, det var mørkt og skummelt. Når jeg som den første skulle stille på værkstedet klokken 6.30 en vintermorgen, var det temmelig uhyggeligt. Først igennem den skumle port, så de ældgamle, knirkende trapper til 1. sal, herfra ad en snørklet trappe til det store loft, hvor der altid holdt hjemløse katte til, hele vejen i buldrende mørke.

Det var med lettet hjerte, man kom ind på værkstedet og fik lyset og gassen tændt. Vi havde ikke anden varme end gassen, der brændte for fuld blus. Når pressejernene var varme, skulle jeg sætte dem hen på bordene på hesteskoene og stadig skifte dem, så der kunne være nogenlunde varmt, når svendene kom.

Der var meget at lave. Folk ville have tøj, medens der var engelske stoffer. Krigen kom jo i august, og det kneb derfor de små mestre at få svende. Vi skiftede ustandselig. Det var mest de farende svende, vi fik ind, men de holdt sjældent mere end en måned ad gangen, og da slet ikke om sommeren. Der var mange underlige typer dengang. Selvfølgelig drak de på værkstedet, skulle de lade vandet, gjorde de det ud ad tagvinduerne, men de var knalddygtige og i besiddelse af stor fagstolthed. Selv om alt arbejde var på akkord, faldt det dem ikke ind at sløse sig fra noget. Når de afleverede arbejdet, var det færdigt.

Vi fik en lille, pukkelrygget mand, Nielsen, han var godheden selv og kunne ind imellem arbejde 2 á 3 måneder, men så skulle han have en sviretur på 14 dage. Derefter kom han op på værkstedet og lavede halløj og fik de andre med på værtshus. Når turen var overstået, kom han igen, syg og elendig nogle dage, alt var sat til, men sy kunne han. Engang var en af svendene uheldig, da han ville hugge et knaphul op i et ærme, stoffet lå dobbelt, så der blev hul foroven på ærmet. Det stoppede Nielsen sammen med lange kvindehår, så det var umuligt at se det.

Vi havde en tid en helt ung svend, en flot fyr, en stor Don Juan, fuld hver aften og en stor slagsbroder. Engang fik han en jaket i arbejde, der skulle være hurtig færdig, og jeg blev sat til at hælpe ham. Vi skulle arbejde på den om søndagen, og mester, som vidste, at når han kom ud og svire lørdag aften, kom han ikke op søndag morgen. Så han bad mig om at gå hen og vække ham.

Han boede i Konsul Grausgade, ind ad en port og over gården. Jeg bankede på døren, men fik intet svar. Så tog jeg et tag i den, den var ikke låset, og jeg gik hen til sengen og råbte og ruskede i ham for at få ham vågen. Pludselig fór han op af sengen, åbnede en skuffe i et lille bord, tog en revolver op og råbte og skreg, at han ville skyde enhver, der kom ham nær. Jeg kom udenfor i en fart og parlamenterede længe med ham gennem den lukkede dør. Da han blev klar over, hvem jeg var, og hvad jeg ville, kom han op, og vi kom hen på værkstedet. Jeg blev sendt til bageren efter rundstykker og lavede kaffe, og så arbejdede vi hele søndagen på jaketten. Han var ikke alene meget dygtig, han interesserede sig også stærkt for, at jeg skulle lære ham kunsten af. Senere hørte jeg, at han var rejst til Sydamerika.

Så var der dem, der aldrig arbejdede, men kom på værkstedet 3 á 4 gange om året for at få geschenk. Vi havde en kasse, som vi betalte til i hver uge. Derfra fik de et beløb i forhold til, hvor ofte de kom. Der var »Svendborgdrengen« og »Skagensfiskeren«, en ældre mand med langt, hvidt skæg. Han havde en stor trækasse med og solgte syringe, synåle, prene og andre småting. Han gik rundt til hver enkelt, viste fagforeningsbogen og sagde »da mand«. Han frøs ihjel en vinter i en landevejsgrøft.

Det første år var jeg alene lærling, men efterhånden blev vi tre. Dyhr var en god mester. Jeg har et kvarters frokost, og for at få lidt frisk luft sendte han mig hver dag ned til Slotssøen, hvor jeg kravlede op i et af de store træer og sad der og spiste. Samtidig røgtede jeg hans ålesnører, der altid var lagt ud i søen. Arbejdstiden var fra 6.30 til 12 og fra 13.30 til 18. Lørdag aften havde jeg mad med, da var der altid noget, der skulle bringes i byen. Lønnen var 2 kroner om ugen, og da jeg var kommet tidligt i lære, var læretiden 5 år. Om vinteren var der teknisk skole fra kl. 19-21 hver aften undtagen lørdag, så der var ikke megen fritid. De to første år gik vi til steometri og geo-

metri og skulle så til fagtegning det 3. år. Der var imidlertid ingen lærere, der underviste i fagtegning for skræddere. Far var omme at tale med forstander Espersen, der ikke rigtig kunne finde nogen løsning, indtil han pludselig sagde:

Ja, men det er sandt, snedkermester Utzon har jo lært at tegne et par bukser op, han er jo lærer for snedkerlærlinge, så jeg kunne gå sammen med dem, men, tilføjede han med et lille smil: Ideen er måske alligevel ikke særlig god. Det mente far heller ikke, og så endte det med, at jeg gik til frihåndstegning resten af tiden.

Efter 3 år i Låsbygade flyttede mester til Vestergade på hjørnet af Sct. Jørgensgade, og her fik vi butik, men mester blev boende privat i Låsbygade. Han syede ikke mere, men passede butikken, tilskæringen og prøvningen. Han plejede at sige, at det var en dårlig forretning, der ikke kunne bære én doven mand.

Vi havde 4 svende, bl. a. en tysker ved navn Lüdorf. Han var en stor spasmager, og hans største fornøjelse var, hvis han kunne binde folk en historie på ærmet. En tid arbejdede han som tilskærer hos Thorvald Pedersen på konfektionsfabrikken i Sct. Jørgensgade. Han gik altid i diplomatfrakke, en høj og flot mand med et tvedelt, langt skæg, der gik helt ned på brystet, og så var det ene ben stift.

En morgen stod vi 3 lærlinge udenfor og ventede på, at mester skulle komme og lukke op. Lüdorf kom forbi, og da han så os, svingede han rundt på det stive ben og kom over til os og sagde på sit gebrokne dansk:

Nå drenge, venter I på mester? Det skal I ikke gøre længere, han er død i nat, gå I bare hjem, og med det mest gravalvorlige ansigt forsvandt han op ad Sct. Jørgensgade.

Vi 3 drenge var ikke sene om at komme hjem, men da fader kom hjem til middag, havde han ikke hørt noget om dødsfaldet, og da han hørte, at det var Lüdorf, der havde sagt det, mente han, at det var bedst, at jeg gik på arbejde igen, men der var ingen tvivl om, at Lüdorf havde moret sig gevaldigt hele dagen over den historie.

Om sommeren var der lidt fritid fra kl. 18. Jeg havde fået en brugt cykel til 15 kroner, og den havde jeg megen fornøjelse af. Jeg kunne køre små ture i omegnen, til Rebæk, hvor der var fint badevand dengang, og om søndagen kørte jeg til Christiansfeld, Haderslev, Fredericia og Vejle. I vintertiden havde vi kun søndagen fri, og der var ingen biler, så spadserede folk tur i gaderne mellem kl. 15 og 18 for at se på vinduer, og for at blive set. Man havde det nye tøj på, og det skulle jo vises frem. Var der foredrag med lysbilleder på Fremad søndag eftermiddag, var der fuldt hus. Særlig når Rosen-

berg holdt sine rejseforedrag. Der var biografen, der lå på 1. sal over Crome Goldschmidt i Adelgade. Den spillede uafbrudt, kun med enkelte korte pauser, så man kunne gå ind midt i en forestilling og blive siddende, til man havde været det hele igennem. Filmene var ikke ret lange, men der var mange af dem. Var der pladsmangel, sørgede kontrolløren for at vise dem ud, som havde optaget pladserne for længe. Teater var der ikke så lidt af, der kom direktører som Helsengren, Harald Stabel, Ove Bassøe og Zangernberg, som er nogle af de navne, jeg husker. Var man den lykkelige ejer af en krone, kunne man få en »cigarmagerloge«. Det var en ståplads på balkonen.

Forretningerne gjorde meget ud af juleudstillingerne dengang. Den sidste søndag op til jul havde de åben fra kl. 16-21 i Schultz' varehus i Østergade, og der var sådan en trængsel, at folk blev lukket ind i hold og lukket ud i Slotsgade. Nytårsaften kom der altid familiemedlemmer hjem til os og skød nytår ind. Så blev der drukket kaffepunche. Vi unge løb ude. Vi havde ingen penge at købe skyts for, men der var nok af afbrændte kinesere, som vi kunne brække over, så kunne de »fises« af. Klokken 12 var vi alle nede på Axeltorvet for at se på halløjet. Her kom de slæbende med trækvogne og lignende, og det hændte også, at der røg en af de store butiksruder, når en af de store bomber blev kastet ned i en lyskasse.

Vinteren var også danseskolernes tid. Det var Jep Hansen, der havde de store hold. Jep var en lille, gesvindt mand med fipskæg. Han var ikke særlig stiv i moderne dans. Det var mest gammeldags, og så sang han, medens han underviste. Kom der nogen ind, som ikke lukkede døren efter sig, kunne man høre Jep synge: Hop en, to, tre, spring hen å luk æ dør! Undervisningen foregik i logebygningen i Låsbygade. Havde vi penge, kunne vi købe kaffe dér hos bestyrer Larsen i pausen, og skulle vi være store på det, gik vi ind på »Løven«, en lille restaurant ved siden af, og købte en øl. Jep havde mange jern i ilden. Om sommeren kørte han med charbang til Alpedalen. Det kostede 25 øre. Det tog tid, inden han fik startet, for han ville ikke gerne køre, før vognen var fuld. Så når vi passerede ham ved De gamles hjem, hvor han havde holdeplads, kunne vi gående næsten være lige så tidligt derude som han. Alpedalen var et meget besøgt udflugtsted. Der var en stor gynge derude, og for ungdommen en lukket danserestaurant. Kommunens gratis friluftskoncerter på torvet, Stejlbjerg eller Marielund samlede mange mennesker i den tid, hvor der hverken var radio eller fjernsyn. Kolding var en lille hyggelig by. Landsognet begyndte allerede ved Saxildhus. Til den anden side ved Ålykkegade.

Først på året 1919 fik jeg udlært. Arbejde var der ikke meget af. Mester havde øje for, at skrædderiet var ved at gå over til konfektionen, så han op-

gav skrædderiet, fik dannet et aktieselskab og begyndte en konfektionsfabrik.

Jeg ville ud at rejse, mit første mål skulle være Hamborg. Jeg søgte pas, men noget sådant kunne ikke fås så hurtigt efter krigen, men langt om længe fik jeg besked på, at jeg kunne få et, men skulle henvende mig på en politistation hver 8. dag og søge om at få det fornyet og skulle ellers være forberedt på at blive udvist med én dags varsel.

Under disse omstændigheder opgav jeg rejsen og blev hos min mester, som blev i de gamle lokaler i Vestergade. Vi var 2 svende, som ikke bestilte andet end at sy knaphuller. Men det viste sig hurtigt, at det ikke kunne gå. Der skulle mange penge til, og aktionærerne ville se deres penge igen alt for hurtigt, så selv om vi havde nok at bestille med at oparbejde et lager, så nåede mester ikke at få det solgt, inden de lukkede for pengepungen, og fabrikken standsede, og jeg rejste til København, hvor jeg arbejdede i 4 år.

I 1923 vendte jeg tilbage til Kolding og fik arbejde hos skræddermester H. Pedersen, dengang byens største skrædderforretning, hvor også min fader havde arbejdet, vi var ca. 30 svende. Men her var forholdene som andre steder også sløje, alt for lidt arbejde til så mange folk, og det blev det ved at være til et godt stykke ind i trediverne.

Her vil jeg slutte mine spredte træk fra min barndoms- og ungdomstid.